

Rikosseuraamuslaitoksen monisteita 4/2014

Selvitys rikosseuraamusalan työntekijöiden näkemyksistä ja kokemuksista

Toimivat käytännöt ja ajankohtaiset haasteet asuntoasioiden
hoidossa PAAVO-ohjelmiin kuuluvien kuntien alueilla

Kati Tuokkola ja Jarmo Nieminen

4.7.2014

Sisällys

1. Johdanto	1
2. Selvitystehtävä.....	2
3. Selvitysaineisto	3
4. Asunnon löytämistä vaikeuttavat tekijät	5
5. Muutokset PAAVO-ohjelmien myötävaikutuksesta	9
6. Kuntakohtaiset hyvät toimintatavat	12
6.1 Pori	14
6.2 Kuopio	15
6.3 Jyväskylä	16
6.4 Tampere	17
6.5 Vantaa	18
6.6 Joensuu	19
6.7 Lahti.....	20
6.8 Espoo	21
6.9 Helsinki.....	21
6.10 Turku	23
6.11 Oulu.....	23
7. Haasteet asumis- ja tukipalveluissa	25
8. Koevapauden ja valvontarangaistuksen toteuttaminen.....	28
8.1 Koevapaus.....	28
8.2 Valvontarangaistus	35
9. Siirrettävissä olevat mallit	39

1. Johdanto

Käsillä oleva selvitys on tehty Rikosseuraamuslaitoksen toteuttamalle Oma koti – hankkeelle (2012 - 2015), jonka tavoite on kehittää ja tukea vankilasta asunnottomina vapautuvien henkilöiden asumista. Vuosina 2008 – 2011 toiminut ensimmäinen varsinainen Oma koti –hanke perustettiin osana PAAVO-ohjelmaa (pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämisen ohjelmaa) ja sen keskeinen tavoite oli tuottaa toimivia paikallisia ja asiakas-kohtaisia käytäntöjä asunnottomien vankilasta vapautuvien ja yhdyskuntaseuraamus asiakkaiden tuettuun asumiseen. Yksi hankkeen tavoite oli myös tukea PAAVO-ohjelman seurantaryhmän työtä.

Vuosina 2012 -2015 toteutettava Oma koti -jatkohanke tukee niin ikään PAAVO II (2012 – 2015) ohjelmaa. Tavoitteena PAAVO II:ssa on poistaa pitkäaikaisasunnottomuus vuoteen 2015 mennessä. Oma koti -jatkohankkeen keskeinen tavoite on kehittää käytäntöjä, joilla turvataan erityisesti asunnottomana koevapauteen tai valvontarangaistukseen tulevien asuminen ja siinä tarvittava tuki.

Vapaudessa suoritettavien rangaistusmuotojen kehittämisen kannalta asumisen kysymykset ovat ratkaisevassa roolissa. Myös tasa-arvoisen seuraamusjärjestelmän ja uusintarikollisuuden ehkäisemisen kannalta tuettu ja toimiva asuminen ovat kulmakiviä täytäntöpanon onnistumiselle, sillä suljetusta vankilasta ilman asuntoa vapautuvan vangin syyllistyminen uusiin rikoksiin on tutkitusti hyvin paljon todennäköisempää ja integroituminen yhteiskuntaan haasteellisempää kuin jos asuminen ja tarvittavat tukipalvelut olisivat kunnossa. Asumisen tukemisella turvataan myös yhdenvertaisuutta, sillä asunto on ehtona uusille rangaistusmuodoille, jotka perustuvat siihen, että rangaistus tai sen osa voidaan suorittaa vapaudessa. Asumisen tukipalveluiden kehittäminen palvelee myös vapauttamisyksiköiden toimintaa, joiden tavoite on tukea vangin omatoimista asioiden hoitoa ja siirtymistä vankilan suljetulta osastolta kohti vapautta.

2. Selvitystehtävä

Nyt toteutetun selvityksen tarkoitus on tukea työtä, jota Oma koti –hanke tekee osana PAAVO II ohjelmaa. Tehtävänä on kartoittaa rikosseuraamusasiakkaiden asuntoasioita hoitavien työntekijöiden näkökulmasta ajankohtainen tilanne PAAVO kaupungeissa. Rikosseuraamusasiakkaiden kanssa päivittäin työskentelevät oletettavasti näkevät kaikkein lähimpää kokonaistilanteen. Työnsä kautta he todennäköisesti myös tunnistavat sekä konkreettiset asiakastarpeet, palvelujärjestelmän kipukohtat, epäonnistumisten mahdolliset syyt että myös onnistumisen tekijät; syy- ja seuraussuhteet niissä tilanteissa, kun asuminen ja tuki on tavoittanut onnistuneesti asiakkaan.

Ensisijainen tehtävä selvityksellä on tuoda esiin kentän ajatukset onnistumisineen ja haasteineen. Selvityksellä ei haeta varsinaista asioiden tilan kuvausta, vaan ensisijaisesti työntekijöiden näkemyksiä siitä, missä nyt mennään. Yksi nimenomainen selvitystehtävä on kuvata työntekijöiden kokemana PAAVO ohjelmassa mukana olevien kaupunkien toimintamalleja. Hyviksi koettujen toimintamallien kautta tavoitteena on saada esiin tieto siitä, onko joissain kaupungeissa käytössä sellaisia toimintamalleja, joita olisi hyvä levittää myös muihin kaupunkeihin. Keskeinen tavoite on saada esiin, missä asioissa on edistytty ja mitkä asiat edelleen tuottavat hankaluuksia. Tavoitteena on saada esiin kentän toiveet ja tarpeet sekä konkreettista faktaa asunnottomuuden hoidon tilanteesta.

Selvitysaineiston tiedonkeruu toteutettiin kyselyn avulla. Kyselyssä läpikäytäviä aihekokonaisuuksia olivat seuraavat: asunnon saamisen yleiset esteet, toimintamallit rikosseuraamusasiakkaiden tukemiseksi, asumispalveluiden yleinen toimivuus, PAAVO ohjelmien vaikutukset, haasteet rikosseuraamusasiakkaiden asioiden hoidossa, valvotun koevapauden ja valvontarangaistuksen käyttö ja mahdolliset esteet niiden käyttämiselle sekä yleensä onnistuneen vapauttamisen tekijät.

3. Selvitysaineisto

Selvitysaineisto koottiin sähköisellä kysellä marraskuussa 2013. Kohderyhmän muodostivat PAAVO kaupunkien yhdyskuntaseuraamustoimistojen, vapauttamisyksiköiden sekä niiden vankiloiden (sekä avovankilat että suljetut vankilat) työntekijät, joissa on vankeja PAAVO kaupungeista.

Käytännössä selvitys eteni niin, että tilaajan edustaja kokosi listan työntekijöistä, jotka ovat tavalla tai toisella tekemisissä vankien, ehdonalaisesti vapautuneiden ja valvontarangaistusta suorittavien asuntoasioiden kanssa. Kysely lähetettiin otokseen valituille henkilöille (yhteensä 65 henkilöä), joita pyydettiin lisäksi välittämään kyselylinkkiä omassa organisaatiossaan myös muille henkilöille, jotka ovat saman asian kanssa tekemisissä. Tavoitteena pidettiin, että jokaista PAAVO kaupunkia koskevia arvioita saataisiin takaisin vähintään kaksi kappaletta.

Kyselyn lähettämistavasta johtuen (vastaanottajia pyydettiin välittämään kyselyä eteenpäin) tarkkaa vastausprosenttia ei voida laskea. Kyselyyn saatiin kuitenkin takaisin melko runsaasti vastauksia, sillä siihen vastasi yhteensä 53 henkilöä. Vastaajamäärän tavoite saavutettiin kaupunkikohtaisesti, sillä jokaisesta kaupungista arvioita saatiin vähintään kaksi. Kyselyyn vastanneista 21 työskentelee yhdyskuntaseuraamustoimistossa, 18 suljetussa vankilassa, 9 avovankilassa ja 5 vapauttamisyksikössä.

Kutakin vastaajaa pyydettiin valitsemaan 1-3 kaupunkia, joiden viranomaisten ja muiden toimijoiden kanssa hän on ollut tekemisissä rikosseuraamusasiakkaiden asumisen järjestämiseen liittyvien asioiden hoitamisessa, ja vastaamaan kyseisiä kaupunkeja koskeviin kysymyksiin. Kyselyssä saatiin 68 kaupunkikohtaista vastausta 53 eri vastaajalta (vastausten jakautuminen kaupungeittain ja vastaajatahoittain on esitetty taulukossa 1). Yhdyskuntaseuraamustoimistossa tai vapauttamisyksikössä työskentelevät henkilöt valitsivat arvioitavakseen yleensä vain yhden PAAVO -kaupungin, vankilassa työskentelevät useamman.

Taulukko 1:**Vastaukset vastaajatahoittain (yhteensä 68 kaupunkikohtaista vastausta)**

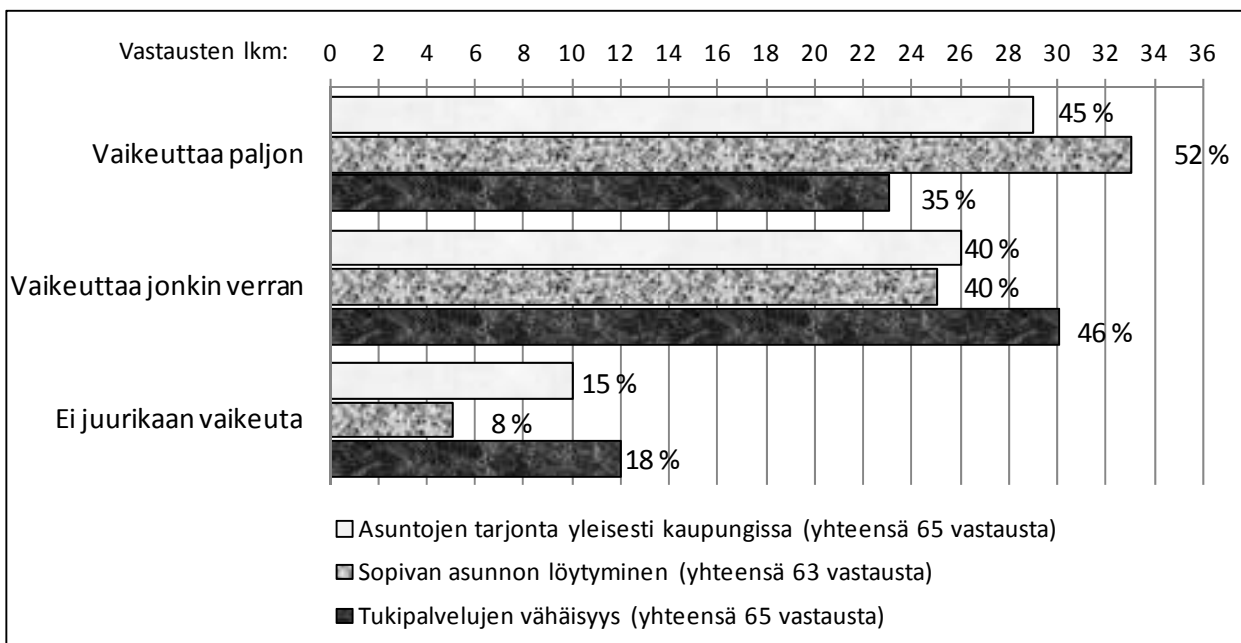
	Vastaajataho				
	Kaikki vastaajat yhteensä	Yhdyskunta-seuraamus-toimisto	Vapauttamisyksikkö	Avovankila	Suljettu vankila
Helsinki	12	3		4	5
Espoo	5	1		3	1
Vantaa	10	4		3	3
Turku	4	2			2
Tampere	3				3
Lahti	3				3
Joensuu	6	2		2	2
Jyväskylä	6	3		1	2
Kuopio	2		1		1
Oulu	13	3	4	1	5
Pori	4	4			
Kaupunkikohtaisia vastauksia yhteensä	68	22	5	14	27

4. Asunnon löytämistä vaikeuttavat tekijät

Kyselyssä tiedusteltiin vastaajilta, millaisten asioiden he kokevat eniten vaikeuttavan asunnon löytämistä vapautuvalle vangille. Kaikkein eniten asunnon löytämistä vaikeuttaa vastausten mukaan sopivan asunnon löytyminen, kun asiaa kysyttiin seuraavien valmiiden vastausvaihtoehtojen puitteissa: asuntojen tarjonta yleisesti kaupungissa, sopivan asunnon löytyminen ja tukipalvelujen vähäisyys (ks. kuvio 1).

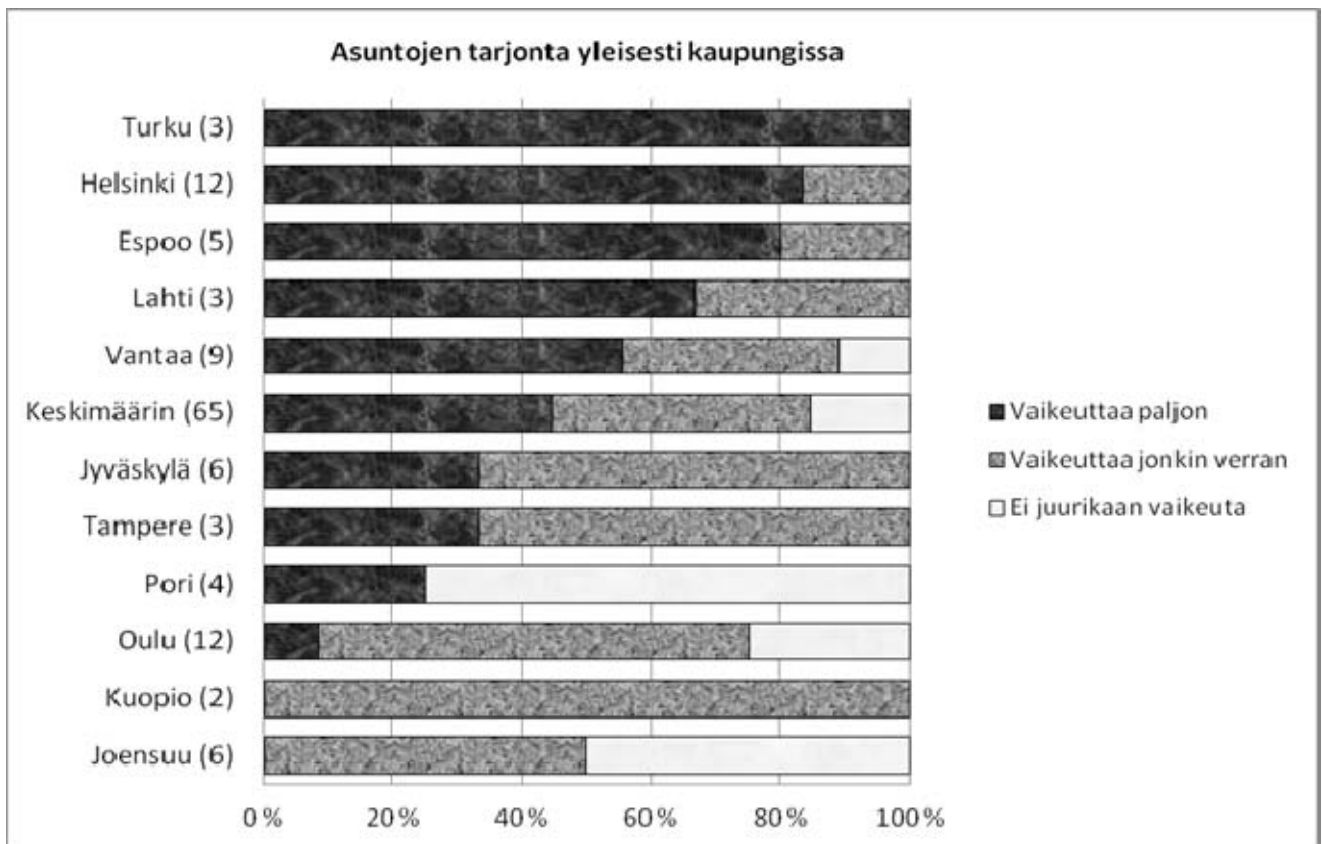
Kuvio 1: Vastaukset kysymykseen missä määrin seuraavat asiat vaikeuttavat asunnon löytämistä vapautuvalle vangille? %

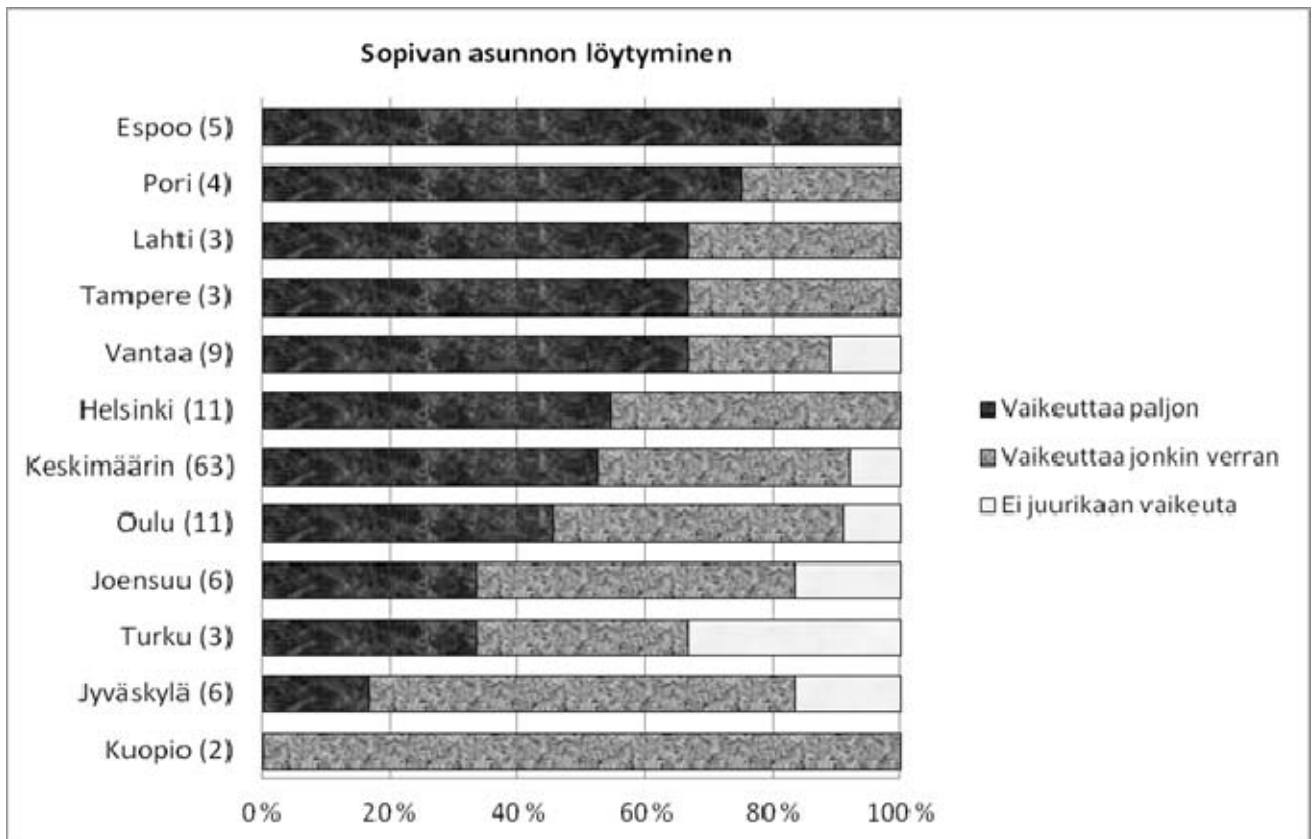
Yli puolessa (52 %) vastauksista nähdään sopivan asunnon löytämisen vaikeuttavan paljon asunnon hankkimista. Myös kaupungin asuntotilanne yleisesti vaikeuttaa useissa tapauksissa asunnon saantia paljon (45 %).

Kaupunkikohtaisia eroja arvioissa on jonkin verran (kuviot 2 – 4). Vastaajien määrät kaupunkikohtaisesti ovat liian pieniä prosenttijakaumien laskemista varten, mutta kuvioissa 2, 3 ja 4 on esitetty prosenttiosuuksia vastaavat palkit suuntaa antavina osoituksina siitä, miten vastaukset jakautuvat eri vaihtoehtojen mukaan. Karkealla tasolla tuloksia tulkitessa voidaan todeta, että Turussa, Helsingissä ja Espoossa nähdään asuntojen tarjonnan yleensä vaikeuttavan paljon asunnon löytämistä rikosseuraamusasiakkaalle. Sopivan asunnon löytymisessä puolestaan kärkeen nousee Espoo (kuvio 3), jossa kaikki vastaajat näkevät tämän vaikeuttavan paljon asunnon löytämistä. Tukipalvelujen vähäisyys on esteenä suhteessa useimmiten Lahdessa ja Turussa, kun taas esimerkiksi Helsingissä ja Vantaalla tukipalvelujen vähäisyys ei näytä olevan yhtä suuri este asunnon löytymiselle (kuvio 4).

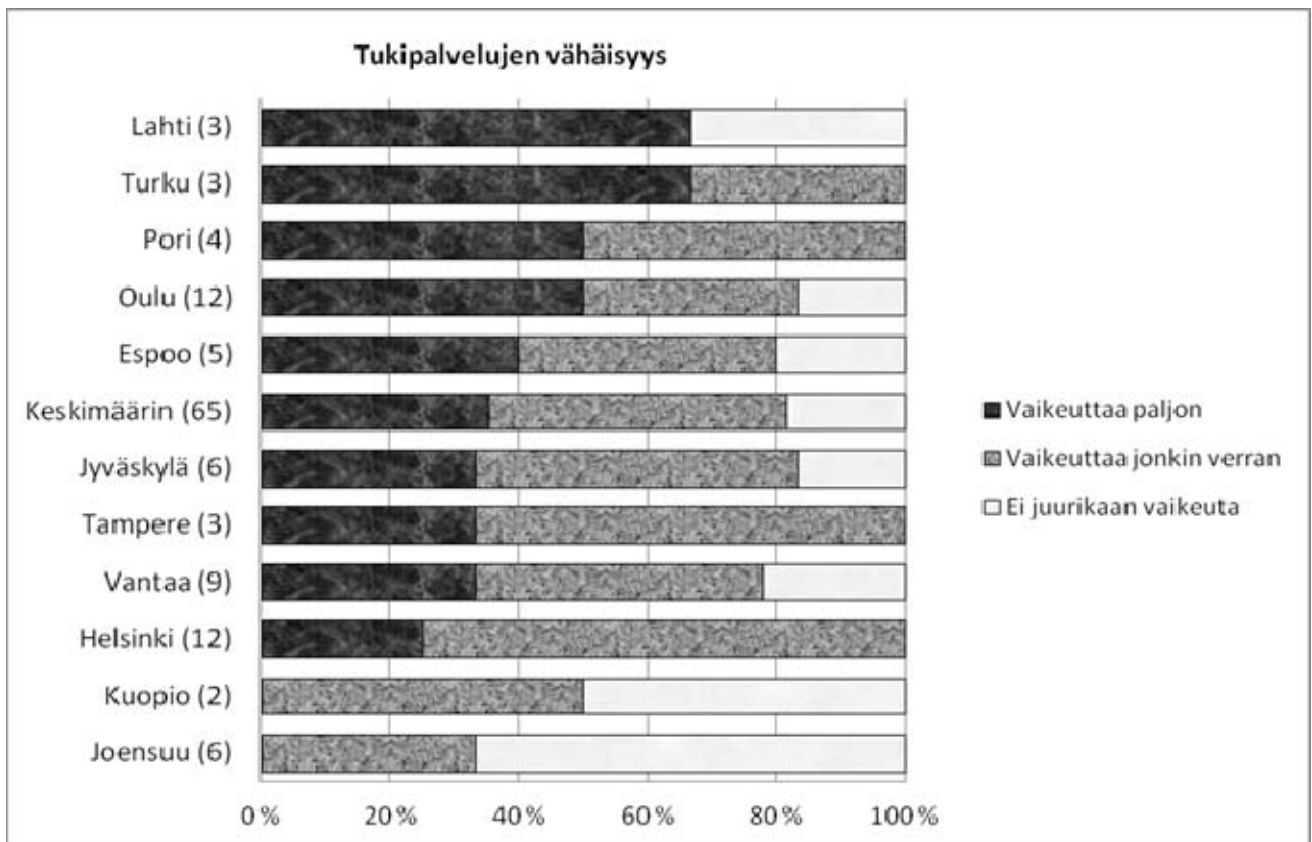
Kuvio 2: Kaupunkikohtaiset arviot siitä, missä määrin asuntojen yleinen tarjonta vaikeuttaa asunnon löytämistä vapautuvalle vangille, %

Kuvio 3: Kaupunkikohtaiset arviot siitä, missä määrin sopivan asunnon löytäminen vaikeuttaa asunnon löytämistä vapautuvalle vangille, %

Kuvio 4: Kaupunkikohtaiset arviot siitä, missä määrin tukipalvelujen vähäisyys vaikeuttaa asunnon löytämistä vapautuvalle vangille, %

Avoimissa vastauksissa nostettiin esiin asunnon saantia vaikeuttavina tekijöinä edellisten lisäksi myös se, että rikoksenteijöiden maine kaupungissa leviää helposti, ja asunnon saanti voi tässä tilanteessa olla todella vaikeaa. Luottotietojen menetys otettiin myös esiin isona asiana estämässä asunnon saantia. Yhtenä esteenä nähtiin myös raittiusvaatimus, joka voi olla esteenä monille. Esimerkiksi Kriminaalihuollon tukisäätiön asumisen polun (soluasunnosta itsenäiseen asuntoon asumiskyvyn osoittamisen kautta) ei katsota sopivan kaikille. Seuraavissa sitaateissa kuvataan asunnon löytämistä vaikeuttavia tekijöitä:

"Jos haluat käyttää vähän alkoholia, ei asuntoa saa mistään"
(yhdyskuntaseuraamustoimiston edustajan näkemys koskien Espoota)

"Välivaltarikollisien maine" (avovankilan edustajan näkemys koskien Joensuuta)

"Asunnon tarjoajien ennakkoluulot ja haluttomuus tarjota asuntoa rikostaustaisille ja luottotiedottomille henkilöille" (yhdyskuntaseuraamustoimiston edustajan näkemys koskien Oulua)

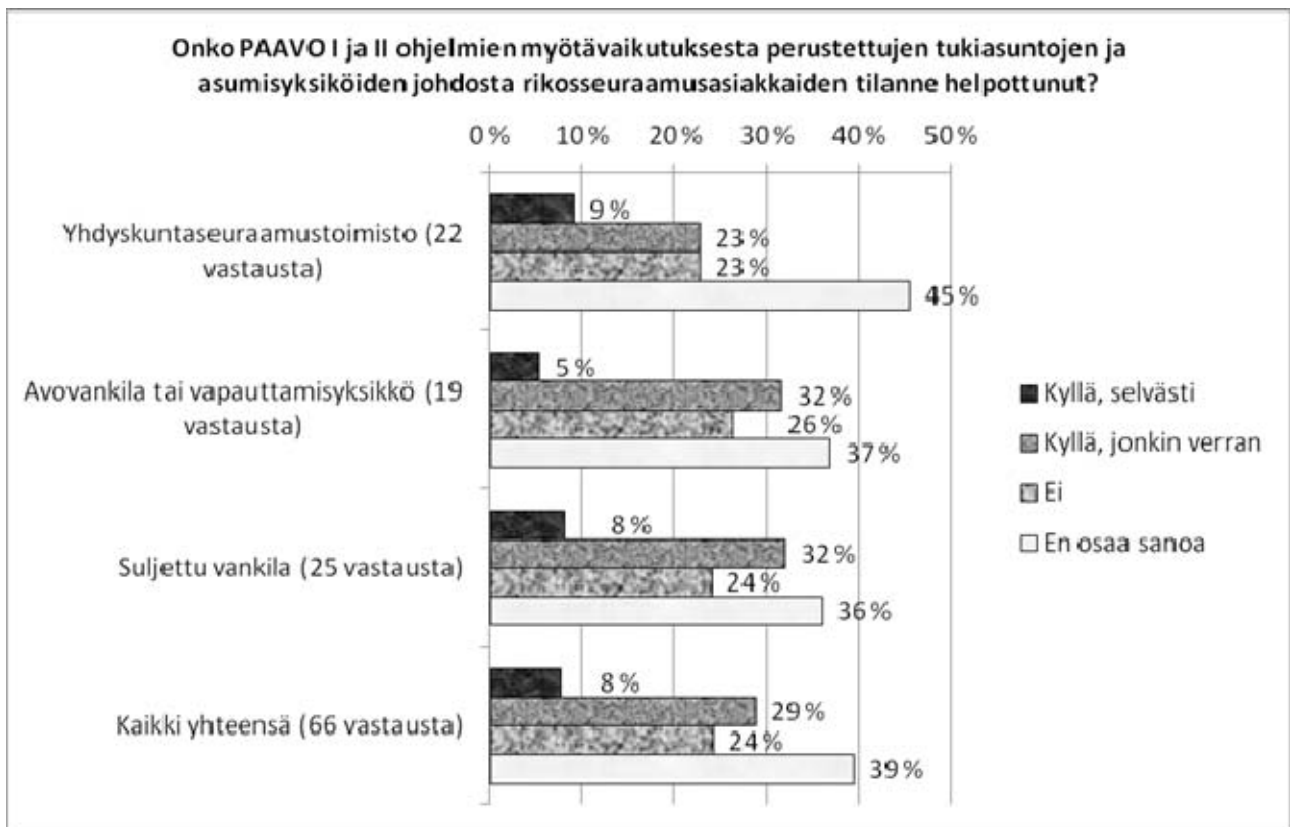
"Viidakkorumpu, joka on tiedottanut jo etukäteen hakijan tilanteesta. Maksuhäiriömerkintä ja 'pahan näköinen'. Jos on mahdollista saada asunto, niin sitten on vielä ongelmana saada kotivakuutus, johon tuen maksuhäiriömerkinnästä." (yhdyskuntaseuraamustoimiston edustajan näkemys koskien Poria)

5. Muutokset PAAVO-ohjelmien myötävaikutuksesta

Seuraavassa käydään läpi rikosseuraamusasiakkaiden asuntoasioita käytännössä hoitavien näkemyksiä PAAVO ohjelmien vaikutuksista asuntotilanteeseen ohjelman piiriin kuuluvissa kaupungeissa. Heidän palautteensa siitä, näyttääkö että asioissa on menty eteenpäin, ja missä asioissa, on tärkeää ohjelman edelleen toteuttamiselle.

Tässä yhteydessä PAAVO-ohjelmien vaikutuksilla tarkoitetaan tehtyyn kyselyyn vastanneiden näkökulmaa; miten juuri he näkevät asioiden tilan olevan. Kyse ei ole varsinaisesta vaikuttavuus-analyysistä, mukana ei ole esimerkiksi tilastoja siitä, mitä todella on tehty ohjelmien toimesta. Kuitenkin sen selvittäminen, mihin suuntaan käytännön työtä tekevät näkevät asioiden kehittyneen, on tärkeää. Kyselyllä saatiin tietoa mm. siitä, tunnetaanko ohjelma tarpeeksi kentällä. Siihen miten ohjelman työ nähdään, vaikuttaa varmasti moni asia, kuten minkä tahon edustaja ohjelmaa arvioi, millä tasolla työntekijä tuntee ohjelman, osallistuuko hän esimerkiksi erilaisiin työryhmiin jne.

Kuvio 5: Näkemykset PAAVO:n vaikutuksista vastaajatahojen mukaan tarkasteltuna

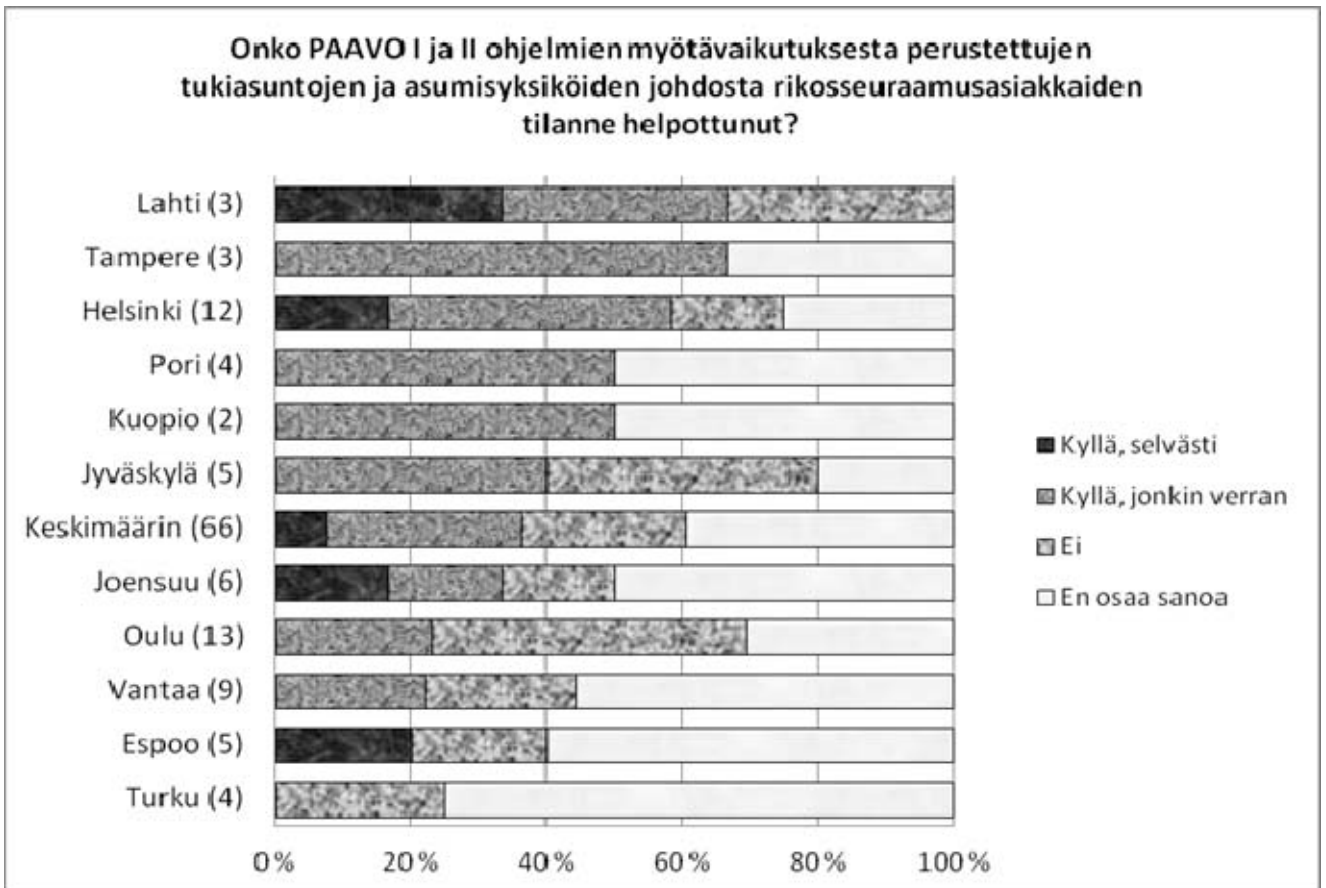

Kaikista kyselyyn saaduista kaupunkikohtaisista vastauksista reilu kolmannes (37 %) arvioi ohjelman vaikuttaneen vähintään jonkin verran suotuisasti rikosseuraamusasiakkaiden asuntoasioihin (kuvio 5). Lähes joka kymmenes (8 %) näki selviä positiivisia vaikutuksia olleen. Tosin neljännes näki, ettei myönteistä vaikutusta ole ollut, ja jopa 39 % ei tiennyt tai ei osannut sanoa ohjelman vaikutuksista mitään. Arviot PAAVO:n vaikutuksista eivät juuri eronneet vastaajatahon mukaan tarkasteltuna. Hieman on eroa siten, että kaikkein eniten

tietämättömyyttä ohjelman vaikutuksista oli yhdyskuntaseuraamustoimistojen edustajilla. Myönteisimmin ohjelman vaikutukset näkivät suljettujen vankiloiden edustajat.

Kaupungeittain tarkasteltuna Lahti, Tampere ja Helsinki nousevat kärkeen ohjelmien positiivisten vaikutusten havaitsemisessa, kun taas Turussa vaikutuksia nähdään kaikkein vähiten (kuvio 6).

Kuvio 6: Näkemykset PAAVO:n vaikutuksista kaupungeittain tarkasteltuna, %

Myönteiset vaikutukset näkyivät esimerkiksi uusina asuntoina, uusina tukimuotoina tai siten, että erilaisia projekteja oli voitu käynnistää ohjelman tuella:

"Tarjolla on asuntoja monentasoisella tuella, lisäksi tulevana vuosia asuntoja on tulossa kymmeniä lisää Paavo II ohjelman myötä Tampereelle. Osa näistä mahdollistaa asunnon löytymisen myös rikosseuraamusasiakkaille." (suljetun vankilan edustajan näkemys koskien Tamperetta)

"Asumispalvelujen tuottajat ovat koordinoitusti yhdessä ja asuntoa tarjottaessa voidaan huomioida että henkilö sitä kautta saa toivomaansa tukea." (suljetun vankilan edustajan näkemys koskien Lahtea)

"1) Asumisneuvoja palkkattu kaupungille 2) Hankkeita rakentaa uutta, tuettua asumista ja nimenomaan asunto ensin periaatteella." (yhdyskuntaseuraamustoimiston edustajan näkemys koskien Poria, hänen mukaansa PAAVO on jonkin verran helpottanut tilannetta)

Jyväskylässä ja Oulussa oli eniten hajontaa näkemyksissä; toisaalta moni näki edistymistä tapahtuneen, mutta moni myös koki, ettei ohjelmilla ole helpotettu lainkaan rikosseuraamusasiakkaiden tilannetta:

"Tuettuun asumiseen ei ole juurikaan muita vaihtoehtoja kuin Katulähetys. Käytännössä siltä polulta on vaikeaa siirtyä 'normaaliin' asumiseen, vaikka joskus asukkaalla olisi edellytyksiä." (avovankilan edustajan näkemys koskien Jyväskylää, hänen mukaan PAAVO ei ole helpottanut tilannetta)

"En osaa sanoa, onko PAAVO tähän vaikuttanut, vaiko jo aiemmin mainitsemani Jyvällä-hanke: joi-tain vuosia sitten pyöriin Jyvällä-projektin mallin mukaisesti yhteistyötä tehdään paljon mm. Jy-väskylän Katulähetysen suuntaan." (suljetun vankilan edustajan näkemys koskien Jyväskylää, hä-nen mukaan PAAVO on jonkin verran helpottanut tilannetta)

"Vapautuvien vankien ja heidän asumisensa ongelmat ovat tulleet paremmin tietoisuuteen". (avo-vankilan edustajan näkemys koskien Oulua, hänen mukaan PAAVO on jonkin verran helpottanut ti-lannetta)

6. Kuntakohtaiset hyvät toimintatavat

Selvityksen yhtenä keskeisenä tavoitteena oli saada asuntoasioita käytännössä hoitavilta palautetta siitä, miten asiat PAAVO-ohjelman kaupungeissa tällä hetkellä ovat. On tärkeää kuulla millaisia toimintamalleja on käytössä asumisen järjestämisessä. Toimintamalleilla tässä yhteydessä tarkoitetaan sellaisia toiminnan tueksi muodostettuja tai muodostuneita käytäntöjä, joita on käytössä silloin kun vapautuvalle vangille mietitään asumisratkaisua. Erilaisia toimintamalleja on voitu käynnistää joko PAAVO hankkeen toimesta tai kaupungeissa on voinut olla jo valmiiksi olemassa sellaisia asunnottomana vapautuvien vankien ja valvontarangaistukseen tulevien rikosseuraamusasiakkaiden tilanteen auttamiseksi.

Kyselyssä kysyttiin onko työntekijän näkökulmasta kaupungissa olemassa jokin malli tai käytäntö, ja pyydettiin avoimella kysymyksellä kertomaan millainen ko. malli on. Vaihtoehtokysymyksessä oli toisena kohtana vaihtoehto, että kaupungissa ei ole käytössä erikseen mainittavissa olevaa toimintamallia tai käytäntöä, mutta sellaiseen olisi tarve ja toimiin ollaan ryhtymässä. Vastaajia pyydettiin tässä tapauksessa kertomaan millaisia toimia on suunnitteilla. Kolmantena vaihtoehtona oli tilanne, että erityisiä toimintamalleja tai käytäntöjä ei ole eikä ole toistaiseksi otettu myöskään asialistalle kehitettäväksi.

Kyselyyn saatujen vastausten perusteella valtaosassa kaupunkeja on käytössä erityisiä toimintamalleja rikosseuraamusasiakkaiden asumisasioiden helpottamiseksi (kuvio 8). Kyselyyn saaduista 66:sta kaupunkikohtaisesta vastauksesta kaikkiaan 67 %:ssa nähtiin olevan hyviä toimintamalleja tai käytäntöjä. Noin joka neljännessä vastauksessa toimintamalleja ei nähty olevan ja joka kymmenennessä vastauksessa kerrottiin jostakin suunnitteilla olevasta mallista. Useimmiten käytössä olevista toimintamalleista kertoivat yhdyskunta-seuraamustoimistojen vastaajat. Vankiloiden vastaajat eivät nähneet yhtä usein toimintamalleja olevan käytössä.

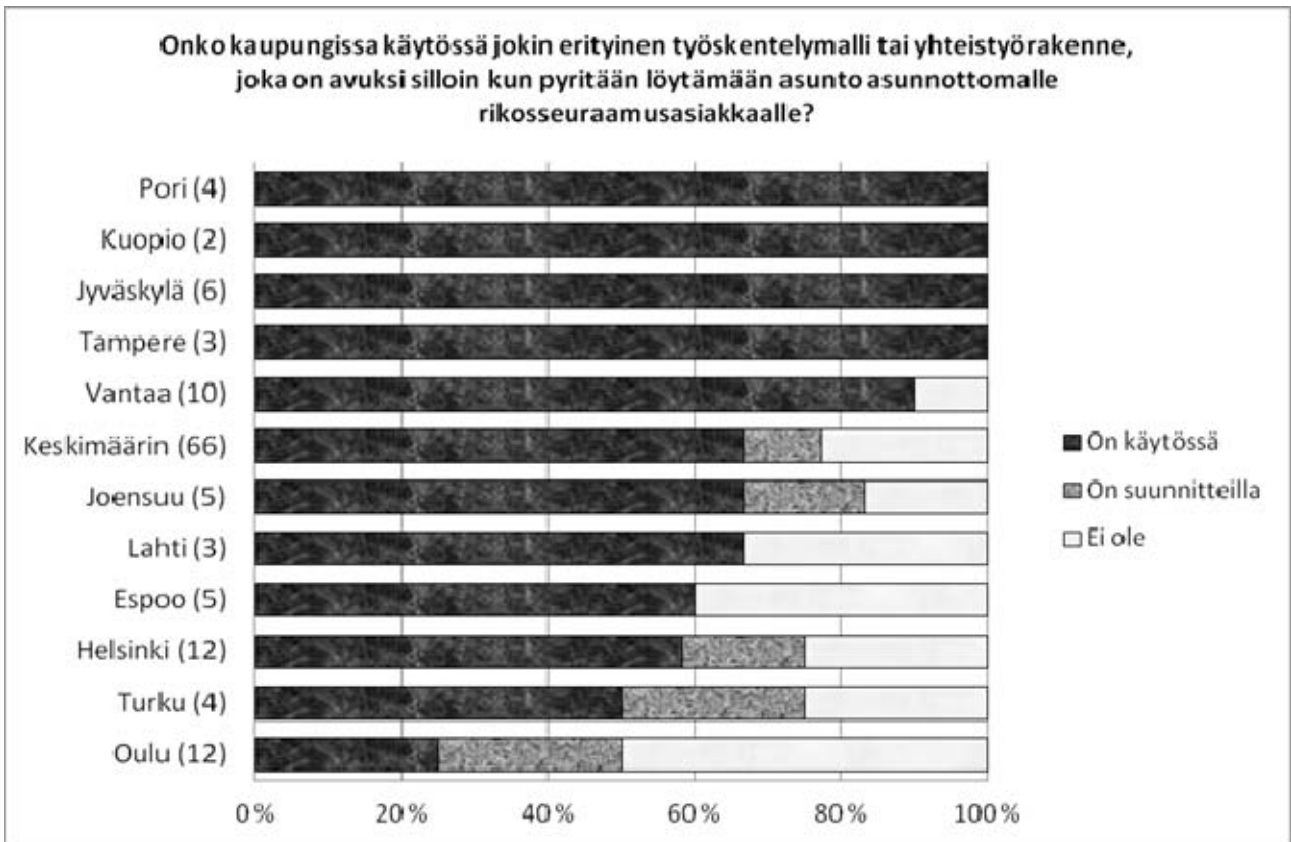

Kuvio 8: Toimintamallit vastaajatahojen kokemina

Kaupunkien vertailun (kuvio 9) perusteella Pori, Kuopio, Jyväskylä ja Tampere erottuvat siten, että kaikki vastaajat näkevät niissä olevan käytössä joitakin erityisiä toimintamalleja rikosseuraamusasiakkaiden asuntoasioiden hoidossa. Kaikissa PAAVO kaupungeissa ainakin osa vastaajista näkee olevan käytössä jonkin toimintamallin. Oulu erottuu kaupungeista niin, että samaan aikaan noin puolet vastaajista näkee, ettei ole olemassa erityisiä käytäntöjä, mutta neljännes näkee että niitä on, ja toinen neljännes näkee sellaisia olevan suunnitteilla. Avomien vastausten perusteella todetaan, että Oulussa tilanne ei ole kovin hyvä käytäntöjen osalta: nekin, joiden mielestä käytössä on toimintamalli, ovat joko sitä mieltä, että sellainen on jo osallistuminen PAAVO-hankkeeseen tai että puheen tasolla toimintakäytännöt ovat esillä, mutta ne eivät toimi käytännössä.

Kuvio 9: Vastaukset kysymykseen toimintamalleista kaupungeittain, %

Olemassa olevien toimintamallien lisäksi kysyttiin, miten vastaajat yleensä näkevät kaupungissa asumis- ja muiden palveluiden toimivan rikosseuraamusasiakkaiden kannalta. Seuraavassa esitetään kaupungeittain hyväksi koetut toimintamallit ja vastaajien arvioinnit siitä, miten kaupungissa asiat sujuvat yleisesti. Kaupungit käydään läpi siinä järjestyksessä, miten yleisesti vastaajat mieltävät kaupungissa olevan käytössä erityisiä toimintamalleja, jotka edesauttavat rikosseuraamusasiakkaiden asuntoasioiden hoitamista (ns. suuruusjärjestyksessä):

6.1 Pori

	Hyviä malleja	Miten käytännössä toimii?
4 arviota	<ul style="list-style-type: none"> Säännöllisesti kokoontuva asumisen yhteistyöverkosto 	<ul style="list-style-type: none"> Käytännössä toimivuus nähdään haastavana: sopivaa asuntoa on silti vaikea saada

Porissa kaikki vastaajat (4) näkivät kaupungissa olevan jonkin hyväksi koetun toimintamallin. Kaikki Porin vastaajat edustivat yhdyskuntaseuraamustoimistoja ja mainitsivat hyvänä mallina yhteistyöverkoston:

"Kaksi kertaa kuukaudessa kokoontuva asumisen yhteistyöverkosto, jossa haastavimmat asiakastapaukset käsitellään, usein niin, että asiakas on itse kuultavana. Verkosto on laaja ja käsittää mm.

päihde-, sosiaali-, rikosseuraamus-, mielenterveys- ja kolmannen sektorin palvelujen tarjoajat. Toki asumispalveluja järjestetään suoraan palveluntarjoajien kanssa.” (yhdyskuntaseuraamustoimiston edustajan näkemys)

Vaikka kyselyyn vastanneet näkivät yksimielisesti hyvän toimintamallin rikosseuraamusasiakkaiden asuntoasioiden hoidossa olevan, niin asumis- ja muiden palveluiden toimivuutta kokonaisuutena ei arvioitu kovinkaan positiivisesti. Ongelmat liittyivät erityisesti sopivan asunnon löytämisen ja saamisen tilanteeseen (vrt. kuvio 3; Porissa sopivan asunnon löytäminen on suhteellisen vaikeaa). Seuraavissa sitaateissa tuodaan hyvin esiin asunnon saannin merkittävä este (leimautuminen), mutta myös siinä oleva pieni rakonen (yksityisten asunnon omistajien vuokratulojen tarve):

”Huonosti. On todella vaikeaa saada asuntoa. Täällä on pienet ympyrät ja isännöitsijöiden kesken on tietoa rikosseuraamusasiakkaiden ongelmaliikasta, joka ei suinkaan automaattisesti liity asumiseen. Maksuhäiriömerkintä rajaa aivan liikaa. Vaikka ei ole ollut ongelmia vuokranmaksun kanssa, niin se vaikuttaa asunnon saamiseen.” (yhdyskuntaseuraamustoimiston edustajan näkemys)

”... erittäin vaikea saada suoraan esimerkiksi vankilasta omaa asuntoa... Porin onni on se, että tällä on paljon yksityistä vuokra-asuntokantaa, joista kaikki vuokraajat eivät kysele luottotietojen perään.” (yhdyskuntaseuraamustoimiston edustajan näkemys)

6.2 Kuopio

	Hyviä malleja	Miten käytännössä toimii?
2 arviota	<ul style="list-style-type: none"> Asuntotyöryhmä sekä yks-toimistolla että vankilassa	<ul style="list-style-type: none"> Asuntoja kaivataan lisää, tukitoimia on kuitenkin suhteellisen hyvin olemassa tukea vastaanottamaan motivoituneille asiakkaille

Kuopion molemmat vastaajat näkivät hyvänä toimintatapana asuntotyöryhmän. Työryhmä kokoontuu noin kerran kuukaudessa joko vankilan tai yhdyskuntaseuraamustoimiston tiloissa. Koolla on tarpeen mukaan vangin lisäksi edustus seuraavista tahoista: kaupungin sosiaalityö, vankila / arviointikeskus / vapauttamisyksikkö, yhdyskuntaseuraamustoimisto, Päihdepalvelusäätiö ja vuokranantaja. Kun eri toimijat ovat paikalla samanaikaisesti, he saavat tietoonsa toistensa ratkaisut ja niihin vaikuttavat tekijät. Kuopion tilannetta kommentoitiin hyvänä myös toisten kaupunkien arvioinneissa: esimerkiksi Oulussa viitattiin Kuopion toimivaan yhteistyöverkoston ja annettiin positiivista palautetta myös Kuopion tavasta tarjota asuntoyhtiön kautta asuntoja pitkäaikaisasunnottomille ja erityisesti entisille vangeille. Myös Jyväskylässä kehuttiin Kuopion mallia ja toivottiin Jyväskylään samanlaista yhteistyöryhmää:

”Kuopiossa käytössä oleva vankilan asuntotyöryhmä toimii hienosti ja laaja yhteistyöverkosto helpottaa sopivien palvelujen löytämisessä.” (suljetun vankilan edustajan näkemys koskien Jyväskylää)

6.3 Jyväskylä

	Hyviä malleja	Miten käytännössä toimii?
6 arviota	<ul style="list-style-type: none"> • Yhteistyörakenne, joka käynnistettiin järjestöpohjalta muutama vuosi sitten, on ollut hyvä malli • Katulähetysten rooli keskeinen yhteistyössä	<ul style="list-style-type: none"> • Hyvien toimien jatkuvuus on uhattuna resurssien puutteen vuoksi (mm. sosiaalinen isännöinti)

Jyväskylässä nostettiin positiivisena toimintamallina esiin noin viisi vuotta sitten alkanut yhteistyörakenne, jonka käynnisti Kriminaalihuollon tukisäätiön koordinoima Jyvällä – hanke (monen toimijan yhteishanke, joka kehitti rikostaustaisten henkilöiden jälkihuoltopalveluita Jyväskylän seudulla). Tässä yhteistyössä Jyväskylän Katulähetys on ollut avainasemassa tarjoamalla päihdeongelmallisille ja rikostaustaisille henkilöille asuntoja. Katulähetysten toiminta on kristillis pohjaista, joten vastaajien mukaan kaikilla asiakkailla ei ole kuitenkaan halua näihin palveluihin.

Hyvänä mallina otettiin esiin myös Oma koti- hankkeen myötä käynnistetty asuntotyöryhmä ja siihen linkitetty sosiaalinen isännöinti. Tosin haittapuolena tässä on resurssien niukkuus, jonka vuoksi hyväksi koettu toiminta uhkaa hiipua, ja vastaajien mukaan onkin jo hiipunut, mikä on todella sääli:

”...Oma koti projektin myötä perustettiin asuntotyöryhmä ja järjestettiin sosiaalinen isännöinti kaupungin osoittamiin asuntoihin yks-asiakkaille ja vangeille. Sittemmin sosiaalisesta isännöinnistä jouduttiin rahoituksen puuttuessa luopumaan.” (yhdyskuntaseuraamustoimiston edustajan näkemys)

Vastauksissa korostettiin järjestöjen merkitystä tärkeänä asunnon saannin kannalta:

”Rikosseuraamusasiakkaat hakevat asuntoa muiden hakijoiden joukossa, erityistä tukea asumiseen ei enää ole sosiaalisen isännöinnin kautta luvassa. Asunnon saaminen kolmannen sektorin palvelujen piiristä on helpompaa.” (yhdyskuntaseuraamustoimiston edustajan näkemys)

Seuraavassa vastauksessa toistuu kolmannen sektorin merkitys asunnon saannin kannalta. Lisäksi seikka, joka ei tullut ainoastaan Jyväskylässä esiin, on toisesta kunnasta muuttavan huonot mahdollisuudet saada asuntoa ja/tai palveluja:

”Tuettua asumista on tarjolla, mutta palvelun tarjoajia on käytännössä ainoastaan Katulähetys. Sen palveluihin kaikki eivät ole halukkaita. Jyväskylästä on mahdollista saada palveluita, jos on jo entuudestaan jyväskyläläinen. Muualta muuttavalle tie nousee pystyyn.” (avovankilan edustajan näkemys)

6.4 Tampere

	Hyviä malleja	Miten käytännössä toimii?
3 arviota	<ul style="list-style-type: none"> • Erityisesti Silta-Valmennusyhdistyksen panos seudulla on ratkaiseva tuki ja yhteistyön mahdollistaja • Järjestöyhteistyö Tampereen seudulla hyvää (Kris, Yre-toiminta ja Vat-verkosto) • Myös kaupunki mukana yhteistyöryhmissä	<ul style="list-style-type: none"> • Yhteistyö kaupungin sosiaalitoimen ja vankilan välillä toimii suhteellisen hyvin • Esiin nostettiin lyhyttuomioisten haasteellisuus asuntoasioissa, koska vapautumisen valmistelulla on kiire

Tampereella hyvänä toimintatapana nähtiin yhteistyö kaupungin sosiaalitoimen, vankilan ja järjestötoimijoiden välillä. Tampereen seudulla aktiivisina toimijoina ovat Silta-Valmennusyhdistys ja Kris-Tampere. Kris-Tampere on erityisesti vertaistukea tarjoava yhdistys, joka toimii vankilasta vapautuvien ihmisten auttamiseksi päihde- ja vankilakierteestä takaisin yhteiskuntaan. Vankilan kanssa tehdään myös tiivistä yhteistyötä mm. Vapautteen valmennus -palvelun myötä, joka on Silta-Valmennusyhdistys ry:n ja Rikosseuraamuslaitoksen yhteistyössä järjestämää toimintaa vapautuvien vankien tukemiseksi heidän tuomionsa loppuvaiheessa. Tämän toiminnan piirissä voidaan tukea antaa esimerkiksi asuntokysymyksissä.

Tampereen seudulla on myös jo noin 10 vuotta toiminut YRE-yhteistyöryhmä, joka kyselyssä nostettiin esiin hyvänä toimintana. YRE eli Yhteistyössä rikoksettomaan elämään pyrkii varmistamaan lainrikkajien asumisen, toimeentulon ja kuntoutusjatkumon vankeudesta vapauteen. Toiminnan muodostaa monen toimijan verkosto, jossa on Tampereen kaupungin lisäksi mukana kolmannen sektorin toimijoita, hengellisiä toimijoita, asuntoyhtiöitä ja projekteja.

Tampereella mainittiin hyvänä mallina myös VAT-verkoston työ. Verkosto on Vapautuvien asumisen tuen –verkosto, jota koordinoi Kriminaalihuollon tukisäätiö ja johon kuuluu yhdistyksiä ja säätiöitä. Sen tavoitteena on lisätä Rikosseuraamuslaitoksen ja kuntien välistä yhteistyötä asumisen tukipalvelujen järjestämiseksi. Verkoston tavoitteena on vähentää rikosseuraamusasiakkaiden asunnottomuutta ja uusintarikollisuutta. Oma koti –hanke on verkoston yhteistyökumppani. Vuonna 2013 verkoston kautta hanke on tehnyt työtä erityisesti Tampereen, Helsingin, Turun ja Oulun kanssa. Vuonna 2014 on tarkoitus tehdä yhteistyötä Vantaan, Kuopion ja Jyväskylän kanssa.

Tampereen hyvistä toimintamalleista huolimatta haasteita löytyy silti. Ei yksin Tamperetta kuvaava, vaan muuallakin esiin nostettu haaste, on lyhyttä tuomiota suorittavien tilanne sekä vapauteen siirtymisen suunnitelmallisuuden osalta että tukipalveluiden tarjoamisen osalta niin vankilassa kuin vapaudessa:

"Viime vuosien aikana kehitystä parempaan suuntaan on jatkuvasti tapahtunut. Yhteistyö on haasteellisinta lyhyttuomioisten vankien kohdalla. Vapautumisen valmistelulla on kova kiire ja resurssien niukkuus näkyy sekä risealalla että kaupungin sos.työssä." (suljetun vankilan edustajan näkemys)

6.5 Vantaa

	Hyviä malleja	Miten käytännössä toimii?
10 arviota	<ul style="list-style-type: none"> • Kaupungilla oma erityis-sosiaalityöntekijä rikostaustaisille • Yhteistyö sosiaalityöntekijän kanssa alkaa jo vankila-aikana • Järjestöjen kanssa tehtävä yhteistyö, erityisesti Krits 	<ul style="list-style-type: none"> • Haavoittuva tilanne, kun kaikki rikostaustaiset henkilöt yhden työntekijän vastuulla, tarvitaan enemmän resursseja

Vantaata koskevista useista vastauksista pidetään kaupungin hyvänä toimintamallina sitä, että rikosseuraamusasiakkaiden asiat on keskitetty yhteen paikkaan. Yhteistyötä kaupungin kanssa pidettiin pääasiassa hyvin onnistuneena. Haasteita silti riittää. Erityisesti asuntotilanteen suhteen tilanne on vaikea; asuntoja ei ole helposti tarjolla. Tässä kiitettiin kuitenkin Kritsin palveluja, joiden kautta asuntoja on saatavilla.

Sitä, että on erityissosiaalityöntekijä rikosseuraamusasiakkaita varten, pidettiin hyvänä, mutta esiin tuotiin useammassakin vastauksessa huolta siitä, että tapausten määrän lisääntyessä sosiaalityöntekijä alkaa olla ylityöllistetty. Vaarana on myös se, että asioiden hoito on liikaa vain yhden tahon vastuulla:

"Vapautuvat alueen sosiaalitoimeen asunnottomana, jos eivät pääse vapautuvien vankien sosiaalityöntekijän asiakkaaksi. Silloin ei ole paljon mahdollisuuksia." (suljetun vankilan edustajan näkemys)

Vantaan suhteellisen hyvästä tilanteesta huolimatta vastauksissa korostuu tarve monipuolisiin asumisvaihtoehtoihin:

"Palvelu, jota Vantaalla tarjotaan asunnottomana vapautuville vangeille, on toiminut suht hyvin. On kuitenkin kohtuutonta laittaa kaikki hankalat asiakkaat yhdelle sosiaalityöntekijälle. Palvelut, joita hänellä on käytössä, eivät myöskään vastaa kaikkien tarpeita. Tuettua asumista pitäisi tarjota muidenkin toimijoiden kuin Kritsin kautta." (yhdyskuntaseuraamustoimiston edustajan näkemys)

"Asuntoja on hankala saada jos luottotietoja ei ole. Hätmajoituksiin moni ei halua, koska näissä usein "kadun miehiä" ja elo on villiä." (yhdyskuntaseuraamustoimiston edustajan näkemys)

Vantaan osalta avovankilaa edustava vastaaja esitti näkemyksen, että kaupungissa ei ole olemassa mitään toimivaa käytäntöä tai yhteistyörakennetta tukemaan rikosseuraamusasiakkaiden asumisjärjestelyjä. Hänen näkemyksensä mukaan tämän kohderyh-

män asiakkaiden asioiden hoitoon kaivataan parannuksia Vantaalla erityisesti yhteistyömalleihin:

”Selkeämpi ohjaus, keneen ottaa yhteyttä.” (avovankilan edustajan näkemys)

6.6 Joensuu

	Hyviä malleja	Miten käytännössä toimii?
6 arviota	<ul style="list-style-type: none"> • ASO moniammatillinen asiakasohjausryhmä	<ul style="list-style-type: none"> • Asiakasohjausryhmän vuoksi toimii suhteellisen hyvin

Joensuussa kiitosta sai ASO asiakasohjausryhmä, jonka tavoitteena on vankilasta vapautuvien ja yhdyskuntaseuraamusasiakkaiden palvelutarpeisiin vastaaminen yhteistyössä moniammatillisen tiimin kanssa. Erityisesti mallia kehuttiin sen vaiheittaisen luonteen vuoksi:

”... Työskentely käynnistyy tarpeen arvioinnista, jossa vanki/asiakas ja Rikosseuraamuslaitoksen vastuutyöntekijä ottaa yhteyttä ASO-ryhmän vastuuhenkilöön ryhmän koollekutsumiseksi. Kutsutut toimijatahot, vastuutyöntekijä ja vanki/asiakas kokoontuvat neuvottelemaan Joensuun yhdyskuntaseuraamustoimistolle. Neuvottelu voidaan käydä myös videon välityksellä. Kokoontumisen jälkeen vangin/asiakkaan asioiden järjestymistä seurataan. Osallistuminen perustuu vangin/asiakkaan omaan valintaan, vapaaehtoisuuteen. Vanki/asiakas antaa luvan asioidensa käsittelyyn.” (yhdyskuntaseuraamustoimiston edustajan näkemys)

Yllä mainittu asiakasohjausryhmä sai kiitosta myös siitä, että se kootaan aina tapauskohtaisesti asiakkaan tarpeiden mukaan. Tavoitteena on se, ettei asiakas ”hyppää luukulta luukulle”, vaan asioista puhutaan kerralla saman pöydän ääressä avoimesti. Ryhmän kokoonpano vaihtelee tarpeen mukaan, mutta seuraavien tahojen edustajat on erään vastajan mukaan nimetty ASO-ryhmän edustajiin: Joensuun sosiaalitoimi, Joensuun Kodit Oy, Joensuun asuntotoimi, Joensuun päihdepalvelut (Sovatek), Joensuun mielenterveyskeskus, Joensuun seudun nuorisoasuntoyhdistys, Aspa, Pohjois-Karjalan mielenterveyden tuki, Joensuun evankelisluterilainen seurakunta, Joensuun yhdyskuntaseuraamustoimisto (vetovastuu); Pyhäselän vankila, Juuan vankila, Sukevan vankila, työvoima- ja elinkeinotoimisto, Joensuun talous- ja velkaneuvonta.

”Asiakasryhmä kokoontuu tarvittaessa asiakkaiden pyynnöstä. Asiakas voi itse valita, mitä tahoja toivoo palaveriin mukaan. Myös asiakas on palaverissa läsnä vähintäänkin videoteitse.” (suljetun vankilan edustajan näkemys)

Vastauksena siihen mitä voitaisiin tehdä tilanteen parantamiseksi Joensuun kaupungissa, esitettiin esimerkiksi tukipalvelujen nykyistä laajempaa ostamista ulkopuolisilta:

"Mikäli rikosseuraamuslaitoksella olisi mahdollisuus (määräraha) palvelujen hankintaan paikallisilta asumisen sisältöpalvelujen toimijoilta, se voisi nopeuttaa rikostaustaisen asunnon ja asumisen tuen saamista. Nykytilanteessa maksusitoumuksen neuvottelu voi viedä aikaa. Erityisesti asiakkaan tilanteen kriisiytyessä, voisi risen tukipalvelun hankinta nopeuttaa kriistilanteen käsittelyä asumisen tukitoimenpiteiden avulla." (yhdyskuntaseuraamustoimiston edustajan näkemys)

Yhdessä suljetun vankilan edustajan vastauksessa arvioitiin, ettei kaupungissa ole mitään erityistä toimintamallia rikosseuraamusasiakkaiden asuntokysymyksissä. Tarve sellaiselle kuitenkin on eri toimijoiden kesken todettu ja toimenpiteisiin ollaan ryhtymässä. Vastauksesta ei kuitenkaan käy ilmi, minkä tyyppinen toimintamalli on suunnitteilla.

6.7 Lahti

	Hyviä malleja	Miten käytännössä toimii?
3 arviota	<ul style="list-style-type: none"> • Vapauttamisverkosto • Asunnottomien palvelut erikseen 	<ul style="list-style-type: none"> • Suhteellisen hyvin • Päihdekuntoutuksen jatkumoiden ei nähdä toimivan käytännössä vapautumisen yhteydessä

Lahdessa asunnottomien palveluiden olemassa oloa kiitettiin:

"Lahden sosiaalitoimessa on ollut erikseen asunnottomien sosiaalipalvelutoimisto, jonka vakituisen henkilökunnan kautta rikosseuraamusasiakkaat ovat saaneet hyvin palvelua toimeentulotuessa ja asumispalveluissa. Vanki tekee vankilassa tukiasuntohakemuksen joka toimitetaan sosiaalipalveluohjaajalle, jonka kautta hakemus etenee asuttamistiimille mahdollisesti vapauttamisverkoston kautta. Toimeentuloasiat hoituvat vapautuneen henkilön henkilökohtaisen käynnin myötä. Jos henkilöllä on asiakkuus sosiaalikeskuksen puolella, siellä oma sosiaalityöntekijä tekee lausunnon asuttamistiimille." (suljetun vankilan edustajan näkemys)

Lahdessa kritisoitiin kuitenkin sitä myös muissa kaupungeissa esiin nostettua epäkohtaa, että kuntoutus ei ole aina mahdollista vankilan jälkeen:

"Lahden kaupunki ei anna maksusitoumusta valvotun koevapauden vangeille esim. päihdekuntoutuslaitokseen." (suljetun vankilan edustajan näkemys)

Lahden osalta eräs suljetun vankilan edustaja oli sitä mieltä, että kaupungissa ei ole mitään hyväksi koettua toimintamallia rikosseuraamusasiakkaiden asumiskysymysten ratkomiseksi. Sama vastaaja piti valvotun koevapauden kehittämistä sellaisena asiana, jota muuttaisi, jos saisi jonkin asian parantaa kaupungissa kohderyhmän tilanteen auttamiseksi:

"Tukimuodot valvotun koevapauden aikana tulisi olla hyvät. Yhteiskunnallisesti on varmasti halvempaa tukea vankia valvotun koevapauden aikana kuin vapauttaa vanki suoraan vankilasta." (suljetun vankilan edustajan näkemys)

6.8 Espoo

	Hyviä malleja	Miten käytännössä toimii?
5 arviota	<ul style="list-style-type: none"> • Mahdollisuus Kritsin palveluihin	<ul style="list-style-type: none"> • päihteiden käyttäjien vaikea saada asuntoa • Yhteistyössä ja tiedonkulus- sa vaikeuksia

Espoossa erityisenä toimintamallina nostettiin esiin ainoastaan Kritsin tuottamien palveluiden olemassaolo sekä käytäntö siitä, että oman alueen sosiaalityöntekijään otetaan yhteys silloin kun asunnoton henkilö tekee asuntohakemuksen. Yleisesti tuotiin esiin asunnon löytämisen vaikeutta rikosseuraamusasiakkaalle:

"Normaali-asuntohakemuksia voidaan vangin kanssa tehdä asuntojen tuottajille, ne eivät yleensä tuota mitään. Näin tehdään muidenkin kuntalaisten kanssa (Lahti, Hki, Vantaa, Tampere ym). - Mutta asunnottoman kanssa otetaan yhteys oman alueen sosiaalityöntekijään joka vie asian sas-tiimiin jossa asetetaan jonoon asumispalveluihin." (suljetun vankilan edustajan näkemys)

Yksi yhdyskuntaseuraamustoimiston vastaaja ja yksi avovankilan vastaaja näkivät, ettei Espoossa ole mitään erityistä maalia toimia rikosseuraamusasiakkaiden kanssa asuntokysymystä ratkottaessa.

6.9 Helsinki

	Hyviä malleja	Miten käytännössä toimii?
12 arviota	<ul style="list-style-type: none"> • Asunnottomat kanavoitetaan omaan yksikköön, ASTU • Järjestöjen kanssa tehtävä yhteistyö, etenkin Kritsin palvelut ratkaisevia • Verkostotyö (yks-toimistot, sos.asemat, Kela, työvoimatoimistot) • projektien runsaus alueella (vrt. muut kaupungit) • Vertaistukitoiminta (Redis, Krits)	<ul style="list-style-type: none"> • Asunnottomien ohjaaminen omaan yksikköön on toimiva ratkaisu, toimeentulotukiasiat alueilla • Ongelmana nähdään se, ettei aina ole mahdollisuutta päästä ASTU:n palveluihin, silloin erityisen vaikea saada asuntoa • Yksi hyvä malli on ollut vankilassa toimiva sosiaalityöntekijä, mutta uhkana toiminnan jatko • Todella vaikea tilanne, jos asiakkaalla ei ole sitoutumista täysraittiuteen

Helsingissä tilanne on verrattuna muihin PAAVO-ohjelman kaupunkeihin hyvä siinä mielessä, että tarjolla on monenlaisia projekteja ja vertaistukitoimintaa (mm. Krits, Kris, Redis

ja Sininauhasäätiö). Kriminaalihuollon tukisäätiön palvelut ovat pääkaupunkiseudulla ratkaisevalla tavalla auttamassa asunnottomien rikosseuraamusasiakkaiden tilannetta.

Tosin Helsingissä asunnottomien rikosseuraamusasiakkaiden määrä on aivan toista luokkaa kuin monissa muissa kaupungeissa. Sekä ARA:n tilastojen että Vati tietojärjestelmän suuntaa antavien tietojen mukaan Helsinkiin vapautuu selkeästi eniten asunnon tarpeessa olevia vankeja. Helsingin kohtaama haaste on siten selvästi suurin koko maassa.

Helsingissä paljon hyvää palautetta saa asunnottomille tarkoitettu sosiaaliviraston asumisen tuki (ASTU), jonne ohjataan asunnottomana asuntoa hakevat. Tosin palautetta annettiin siitä, että aina näiden palveluiden piiriin ei pääse, ja siinä tilanteessa entisen vangin on todella vaikea saada asuntoa Helsingin seudulta. Jonkin verran tuli palautetta myös siitä, että kaikille ei sovi soluasuminen. Soluasuntoon pääsemiselle on yleensä ehtona täysraittius. Tässä tilanteessa vaikeinta voi ollakin sellaisella luottotietonsa menettäneellä asiakkaalla, joka ei kärsi varsinaisesta päihdeongelmasta, mutta ei ole täysin päihdeetöntäkään. Seuraava vastaus kysymykseen miten asumis- ja muut palvelut Helsingissä toimivat, kertoo näistä asioista:

"Heikosti, jos ei ole sitoutunut täysraittiuteen. Jos ei ole päihdeongelmaa ja on luottotiedot menneet, asunnon saaminen voi olla jopa hankalampaa kuin päihdetaustaisella." (avovankilan edustajan näkemys)

"Vangit pääsevät hyvin asuntohaastatteluihin, ja sosiaalitoimi tulee vastaan vuokran maksussa. Ongelmana on, että asuntoloihin pitkät jonot, yksioita ei ole saatavilla ja asuntoja vähän." (avovankilan edustajan näkemys)

Helsinkiä koskevissa vastauksissa otettiin yhtenä hyvänä käytäntönä esiin sosiaalityöntekijän toiminta Keravan vankilassa. Kunnan yhteistyö yhdyskuntaseuraamustoimistojen ja vankiloiden kanssa on yleisesti todettu tärkeäksi, mutta vielä paljon parantamista vaativaksi asiaksi. Erään vastaajan mukaan kaupungin päätöksen mukainen ratkaisu uhkaa yhteistyön jatkumista vankilan ja kaupungin välillä:

"Tähän saakka Helsingin kaupungin sosiaalityöntekijä on toiminut Keravan vankilassa jotta vankien integroimista yhteiskuntaan voitaisiin tehdä mahdollisimman sujuvasti asumisen, taloudellisen tuen, työ/kouluasioiden järjestämisen kannalta vapautumisvaiheessa. Helsingin kaupunki on päättänyt lakkauttaa tämän paikan 01.01.2014, joka ei ainakaan helpota yhteistyötä kunnan kanssa." (avovankilan edustajan näkemys)

6.10 Turku

	Hyviä malleja	Miten käytännössä toimii?
4 arviota	<ul style="list-style-type: none"> • YRE-toiminta	<ul style="list-style-type: none"> • Tukiasunnoista pula, tarkoitettu lähinnä vain päihteiden käyttäjille

Turussa toimivina malleista tulee esiin lähinnä vain YRE-toiminta (vrt. Tampere 6.6). Turussa on pikemminkin otettu esiin se, että asioista on kyllä puhuttu ja tarve on todettu, mutta mihinkään erityisiin toimiin ei ole ryhdytty:

"Kehittämisen tarve on todettu, mutta toistaiseksi toimenpiteisiin ei ole niissä työryhmissä (mm. YRE), joissa olen ollut mukana, vielä ryhdytty. Asumis- ja muut palvelut ovat pitkälti kuntien sosiaalityöntekijöiden ja kunnan vuokra-asuntoja vuokraavan yhtiön (Turussa TVT Oy) varassa. Projekteihin ja tukiasuntoihin pääseminen arviointijakson kautta (Sillankorva ja Niuskala), joka monelle asiakkaalle ylivoimainen este tukiasuntoon hakeutumiselle." (suljetun vankilan edustajan näkemys)

Yhteistyöverkostoja kaivataan selvästikin kaupunkiin. Seuraava sitaatti on erään vastaajan näkemys siitä, mitä hänen mukaansa tulisi tehdä, jotta rikosseuraamusasiakkaiden asunnotilannetta pystyttäisiin parantamaan:

"... Parempi yhteistyö kaupungin sosiaalitoimen kanssa ja verkostotyön vahvistaminen. Vähäiset resurssit pystyisi kohdistamaan oikein ja että niistä olisi hyötyä pidemmän päälle." (suljetun vankilan edustajan näkemys)

Myös toinen, yhdyskuntaseuraamustoimistoa edustava, vastaaja toteaa parantamisen tarvetta olevan nimenomaan yhteistyön kehittämisessä. Kun kysyttiin mitä osa-aluetta erityisesti tulisi kehittää, oli hänen vastauksensa, että "kaupunki ei osallistu riittävästi".

6.11 Oulu

	Hyviä malleja	Miten käytännössä toimii?
12 arviota	<ul style="list-style-type: none"> • Ei erityistä mallia • Tukiasuminen PAAVO hankkeen myötä	<ul style="list-style-type: none"> • Yhteistyötä sosiaalitoimen ja Risealan työntekijöiden kanssa kaivataan erityisesti

Oulussa ei vastausten mukaan ole varsinaisia toimintamalleja tukemassa rikosseuraamusasiakkaiden asunnonsaantia. Eräs vastaaja, jonka mukaan on olemassa toimintamalli, kommentoi avoimessa vastauksessaan näin:

"Malli, josta vain puhutaan eikä se oikeasti toimi" (yhdyskuntaseuraamustoimiston edustajan näkemys)

Vastauksissa korostuu kautta linjan melko pessimistinen kuva nykytilanteesta:

"Palvelut toimivat rikosseuraamusasiakkaiden kohdalla joko huonosti tai erittäin huonosti." (yhdyshäntaseuraamustoimiston edustajan näkemys)

"Huonosti, systeemi on hidas ja jäykkä. Asiakkailta odotetaan mahdottomia ja asiat "etenee" hitaasti palaverien ja verkostojen kautta. Pähdeongelmalselle ja vankilasta vapautuvalle asunto pitäisi olla odottamassa, jotta vapautuminen olisi hallittua. Koevapauteen vapautuville asia on helpompi, mutta suuri osa vapautuu edelleen ilman koevapautta." (yhdyshäntaseuraamustoimiston edustajan näkemys)

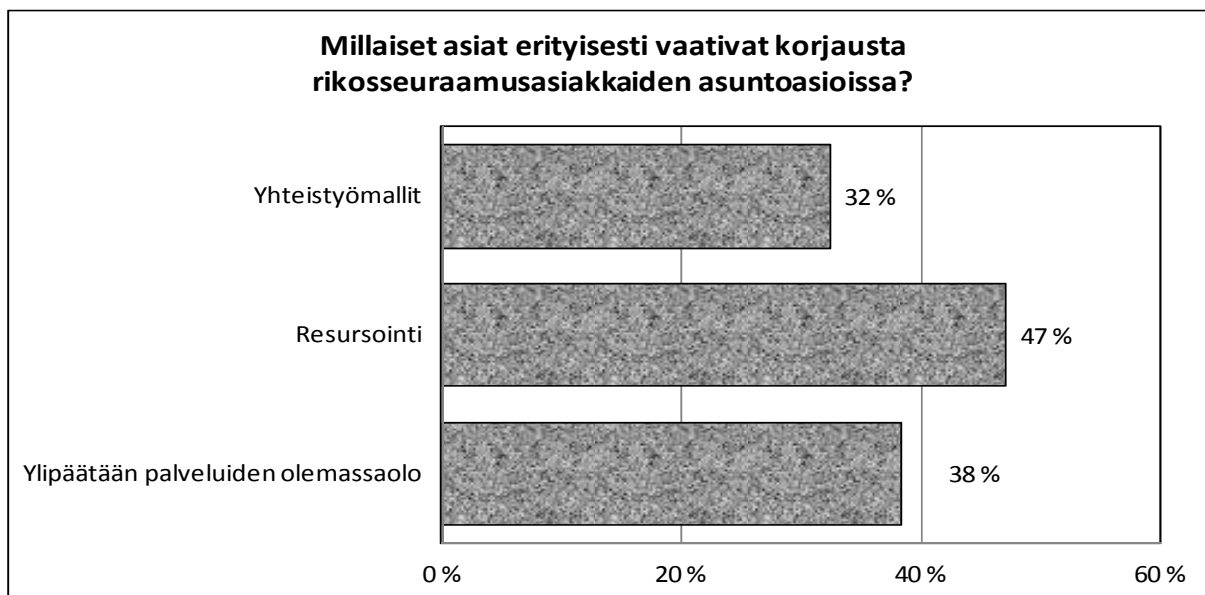
Seuraavassa sitaatissa korostuu jälleen yhteistyö sellaisena asiana, jonka vastaaja muuttaisi kaupungissa sen suhteen, että asuntoasioissa voitaisiin paremmin tukea rikosseuraamusasiakkaita:

"Olisi hyvä saada yhteyshenkilö asuntoja välittävään firmaan jonka kanssa yhdessä etsittäisiin asunto vapautuvalle vangille. Tämä takaisi vangille vaivattoman asunnon saamisen. Toisaalta on vangille itselleen hyväksi että hän joutuu "taistelemaan" itselleen asunnon. Kun asunnon eteen on joutunut tekemään enemmän töitä on sen arvostuskin eri luokkaa ja täten asuntoasiat mahdollisesti/toivottavasti (!) pysyvät pitempään hyvällä mallilla." (vapauttamisyksikön edustajan näkemys)

7. Haasteet asumis- ja tukipalveluissa

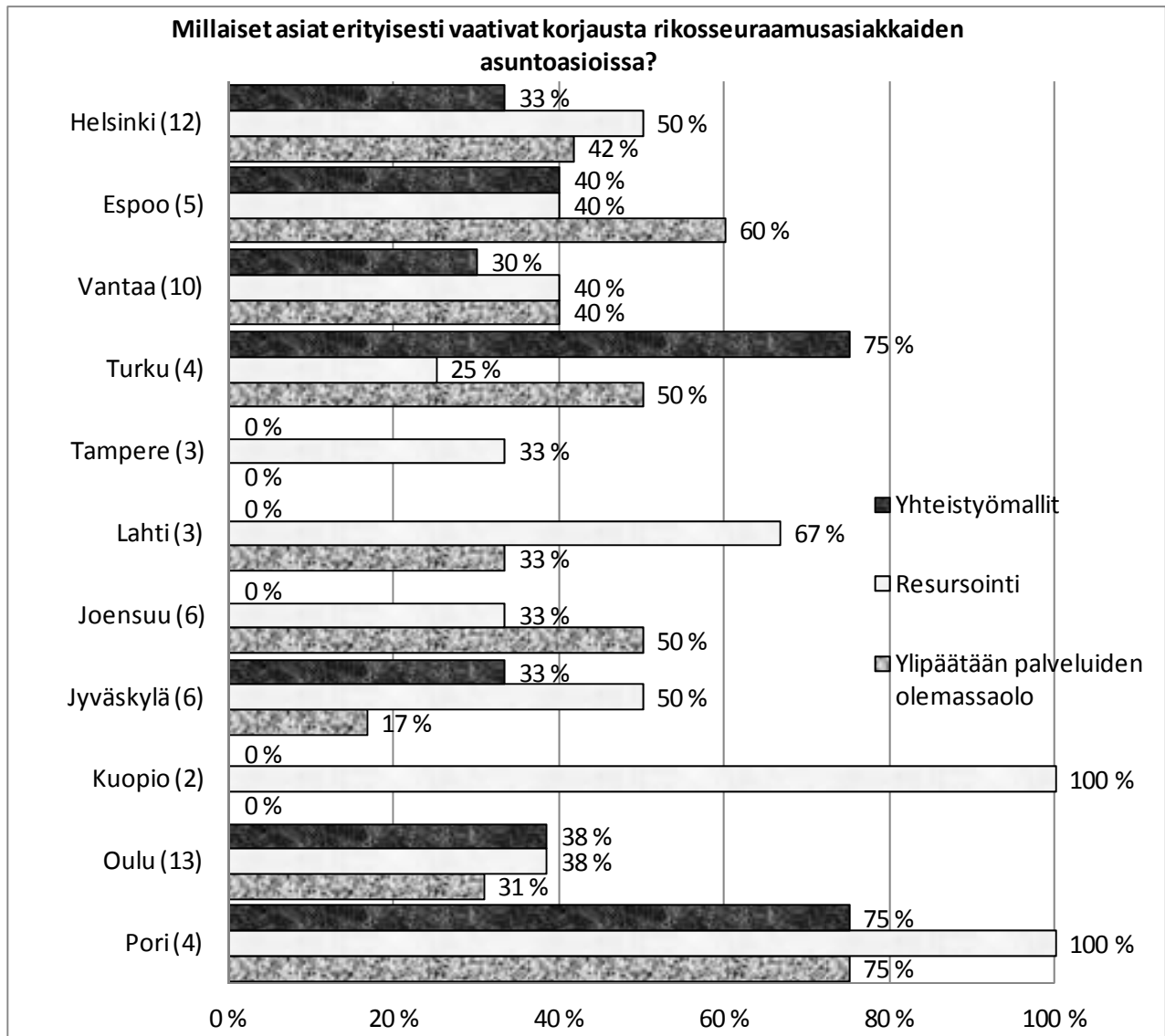
Kun vastaajilta kysyttiin millaiset asiat erityisesti vaativat korjausta rikosseuraamusasiakkaiden asuntoasioissa, nousi keskeisimmäksi asiaksi resursointi (kuvio 10). Ennen kaikkea tällä tarkoitettiin sitä, ettei asuntoja ole määrällisesti eikä laadullisesti tarpeeksi. Edullisten vuokra-asuntojen puute yleisesti sekä erityisesti tämän kohderyhmän osalta yksilöllisten asumisratkaisujen puute on monen vastaajan mielestä tärkein parannusta vaativa asia. Monet mainitsivat resursoinnin lisäksi muutakin parannettavaa. Ylipäätään palveluiden olemassaolo kohderyhmälle sekä yhteistyömallit olivat myös monen mielissä tärkeitä parannuksen kohteita.

Kuvio 10: Vastaajien näkemykset siitä, millaisia asioita tulisi parantaa rikosseuraamusasiakkaiden asuntoasioiden hoidossa (mukana kaikki 68 vastausta)

Resursoinnin tarpeet mainittiin kaikissa kaupungeissa (kuvio 11), mutta erityisesti ne tulivat esiin Porissa ja Kuopiossa. Yhteistyömallit tuntuvat pelaavan hyvin Tampereella, Jyväskylässä, Kuopiossa, Lahdessa ja Joensuussa. Tarve niiden parantamiseen on taasen suurin Turussa, Porissa, Oulussa ja Espoossa. Asumista tukevien palveluiden koetaan olevan melko hyvin Tampereella ja Kuopiossa, kun taas Porissa, Espoossa, Turussa ja Joensuussa nähdään palveluita puuttuvan.

Kuvio 11: Kaupunkikohtaiset näkemykset siitä, millaisia asioita tulisi parantaa rikosseuraamusasiakkaiden asuntoasioiden hoidossa, %

Yhteistyömallien osalta toivotaan erityisesti vankiloiden ja siviilin välille yhteistyötä lisää. Myös kuntien yhteistyötä rikosseuraamusalan työntekijöiden suuntaan toivotaan erityisesti. Joissakin vastauksissa otetaan suoraan esiin, että olisi toive ”selkeälle taholle, johon ottaa yhteyttä” kohderyhmän asioissa. Tampereella, Lahdessa, Joensuussa ja Kuopiossa ei yksikään vastaaja ole maininnut tarvetta yhteistyömalleille.

”Vankilalla vähän yhteistyökumppaneita siviilin puolella asuntoasioissa.” (suljetun vankilan edustajan näkemys koskien Turku)

Resursoinnin osalta kaikissa kaupungeissa nähdään tarpeita parantaa tilannetta. Resursointi kattaa oikeastaan kaikki muutkin tarpeet, osin kommentoidaankin esimerkiksi resursseja kaivattavan palveluiden hankintaan tai sosiaalisen isännöinnin toteuttamiseen. Eniten kuitenkin tässä kohden resurssien tarpeina mainittiin asuntojen määrän lisääminen sekä nimenomaan tarve lisätä erityyppisiä asumisratkaisuja:

”Lisää resursseja tukiasuntoihin, jotka suunnattu nimenomaan vapautuville vangeille, ja näiden tukiasuntojen jälkeen selkeä polku minne vapautuvat pääsevät asumaan tukiasumisen jälkeen.” (avovankilan edustajan näkemys koskien Helsinkiä)

Palveluiden suhteen Tampere ja Kuopio olivat ainoat kaupungit joiden osalta kukaan vastaajista ei maininnut niiden puuttumista. Palveluihin liittyen kommentoitiin esimerkiksi arviointijaksoja vankilan jälkeen niin, että nämä voisi aloittaa ja osittain tehdä jo vankeusaikana. Näin vältettäisiin vangin ”siirtyminen laitoksesta toiseen”. Palvelut ja resursointi menevät osin päällekkäin, sillä palveluita kommentoitiin myös mm. niin, että ”ex-vangeille lisää kohdennettua asumismallia”.

”Sosiaali-terveyspalveluita on, joskus tuntuu, että ammattilaisten ymmärrys moniongelmaisten tilanteesta ja heidän kuntouttamisestaan menee sektoreittain, pienissä siivuissa. Laaja ymmärrys ja asioiden hoito yli sektorirajojen tuo enemmän voimaannuttavaa tunnetta asiakaskuntaamme.” (yhdyskuntaseuraamustoimiston edustajan näkemys koskien Pori)

8. Koevapauden ja valvontarangaistuksen toteuttaminen

"Rikosseuraamuslaitos yhteistyössä ohjelmaan kuuluvien kaupunkien ja asumispalveluja tuottavien järjestöjen kanssa luo paikalliset käytännöt, joilla turvataan asunnottomana koevapauteen tai valvontarangaistukseen tulevien asuminen ja siinä tarvittava tuki." Edellä siteerattu on yksi pitkäaikaisasunnottomuuden poistamista tavoittelevan PAAVO II ohjelman toimenpiteistä¹.

Painopisteen siirtäminen vapaudessa täytäntöön pantaviin seuraamuksiin, suljetuista vankiloista avolaitoksiin sekä vankien asteittainen ja suunnitelmallinen vapauttaminen ovat rikosseuraamusalalla keskeisiä strategisia tavoitteita. Lokakuusta 2006 käytössä ollut valvottu koevapaus², johon vanki voi siirtyä enintään puoli vuotta ennen ehdonalaista vapautumista sekä vuoden 2011 marraskuussa voimaan tullut laki valvontarangaistuksesta edustavat näitä tavoitteita. Laki valvontarangaistuksesta teki mahdolliseksi korkeintaan kuuden kuukauden ehdottomien vankeusrangaistusten suorittamisen sähköisesti valvottuna omassa asunnossa tai muussa sopivaksi katsotussa paikassa. Koevapauden ja valvontarangaistuksen edellytyksenä on asunto tai muu sopiva asuinpaikka, siksi tarvitaan erityisiä toimia ja yhteistoimintaa asuntojen ja asumisen tuen tarjonnan turvaamiseksi.

8.1 Koevapaus

Valvottuun koevapauteen sijoitettuja vankeja oli vuonna 2012 koko maassa päivittäin keskimäärin 150 ja koevapauden keskipituus oli 101 päivää. Koevapaudessa olevien vankien määrä on jatkuvasti kasvanut. Vuonna 2007 päivittäinen keskimäärä oli 22 vankia ja suunnitelmassa on nostaa se 200 vankiin lähivuosina. Vankeusvangeista, joita oli yhteensä 2 699, oli 6,1 % (so. 165 vankia) valvotussa koevapaudessa 1.5.2013. Naisten osuus (20 %) koevapaudessa olevista vangeista on selvästi korkeampi kuin naisten osuus kaikista vankeusvangeista (7,4 %)³.

Kyselyssä pyydettiin rikosseuraamusalan työntekijöitä arvioimaan kuinka usein asunnon ja asumisen tuen järjestäminen on haasteena koevapauden suunnittelussa. Vastaukset on esitetty seuraavassa kuviossa (kuvio 12) vastaajaryhmittäin. Tulosten osalta kannattaa kiinnittää huomiota vankilassa, erityisesti avovankilassa, työskentelevien vastauksiin, sillä juuri he ovat todennäköisimmin myös omakohtaisesti kohdanneet haasteet, joita koevapauden suunnittelussa on.

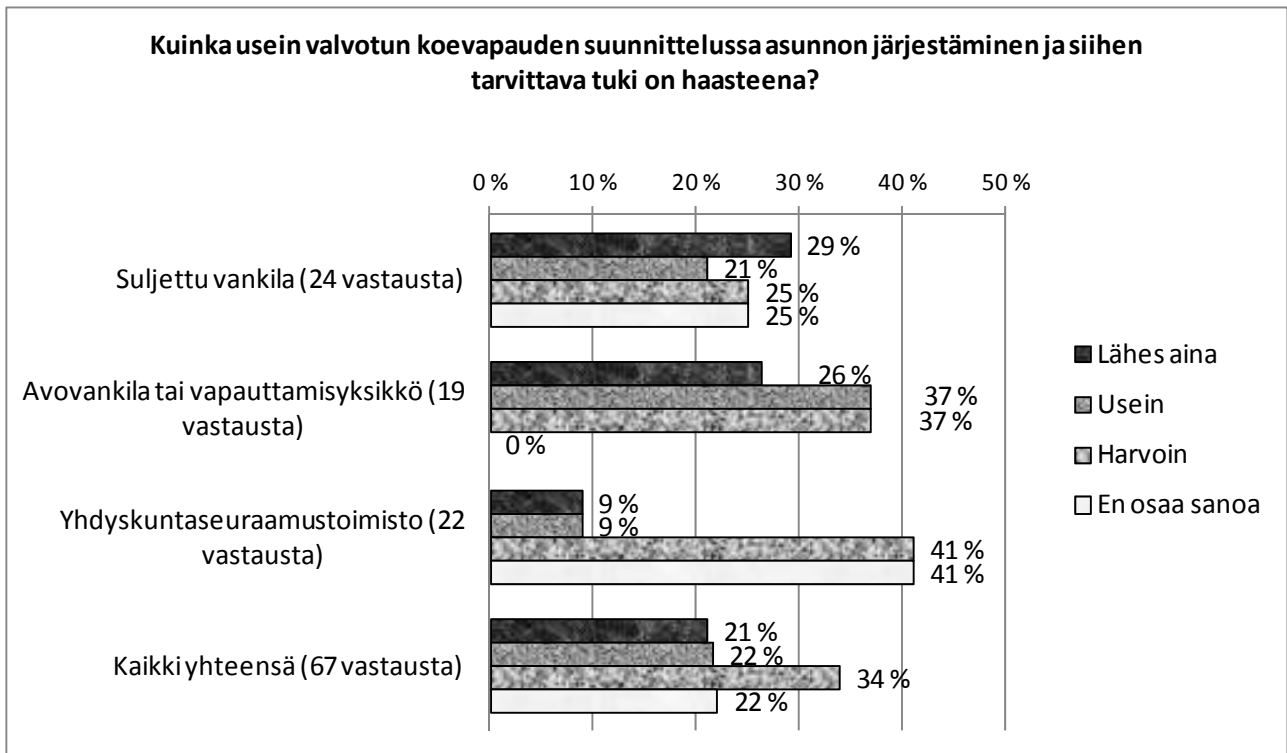
¹ Valtioneuvoston periaatepäätös hallituksen pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämisohjelmaksi 2012-2015, tehty 15.12.2011.

² Vuoden 2014 alusta tulee voimaan laki valvotusta koevapaudesta. Laki mahdollistaa valvottuun koevapauteen sijoitetun valvonnan teknisillä apuvälineillä, myös ns. pantavalvonnan.

³ Rikosseuraamuslaitoksen tilastoja 2012; Rikosseuraamuslaitoksen toiminta- ja taloussuunnitelma 2014 – 2017; Rikosseuraamusasiakkaat 1.5.2013. Rikosseuraamuslaitoksen monisteita 3/2013.

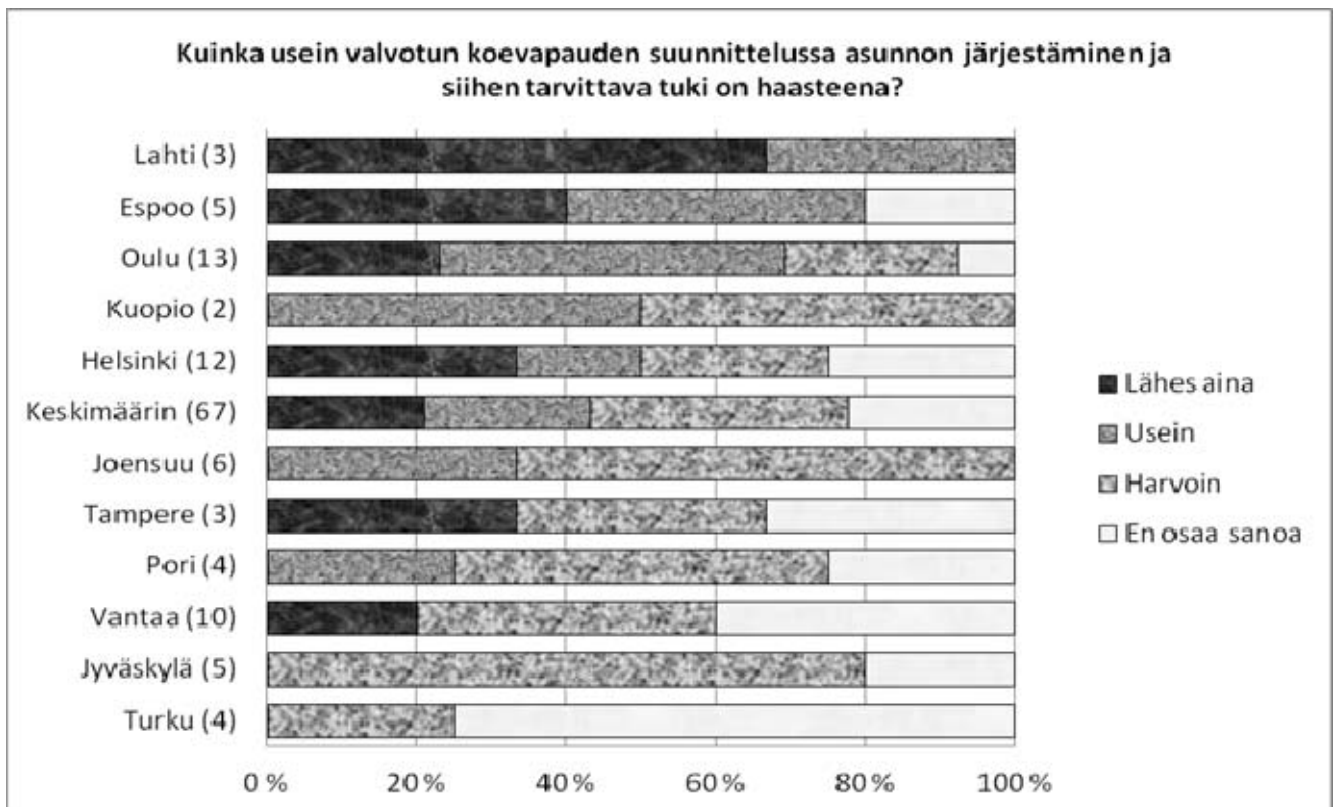
Kuvio 12: Kuinka usein valvotun koevapauden suunnittelussa asunnon järjestäminen ja siihen tarvittava tuki on haasteena? Vastaukset vastaajatahoittain.

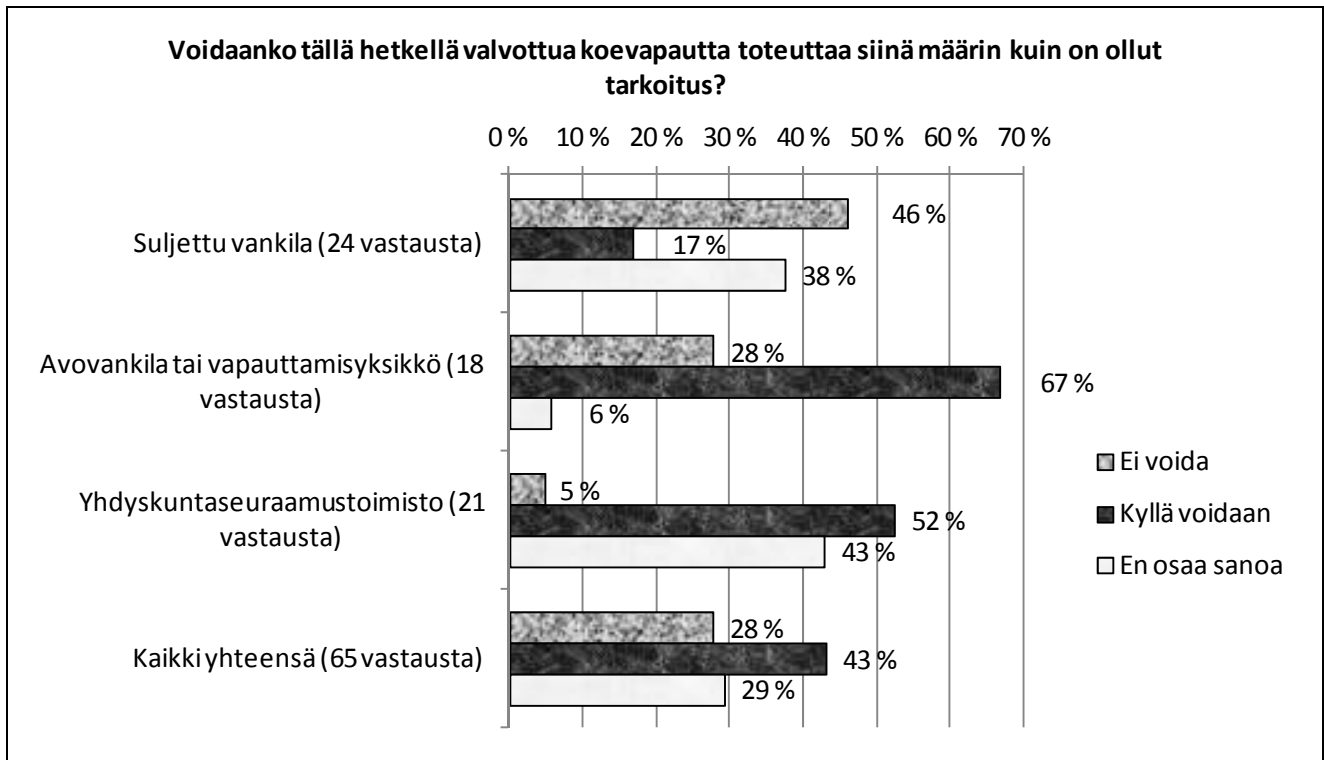
Asunnon ja asumisen tuen järjestäminen valvotun koevapauden valmistelussa ei yleensä ole helppoa. Suurimmassa osassa vankiloissa työskentelevien henkilöiden vastauksia ilmoitetaan asumisen ja sen tuen järjestämisen olevan haasteena lähes aina tai usein (kuvio 12). Asumisasiat voivat myös olla jo valmiiksi kunnossa. Joka neljännessä suljetun vankilan työntekijän ja joka kolmannessa avovankilan työntekijän vastauksessa onkin valittu harvoin -vaihtoehto. Tämän kyselyn yhdessä vastauksessa katsottiin asuntoasian järjestämisen olevan tiukan päihdekontrollin vuoksi koevapauteen vapautuville helpompaa kuin niille, jotka vapautuvat ilman koevapautta.

Kaupunkikohtaiset vastausjakautumat (kuvio 13) eroavat kaupungeittain melkoisesti. Niitä on syytä tarkastella suuntaa-antavina, sillä omakohtaista kokemusta koevapauksista ei kaikkien PAAVO-kaupunkien osalta ole vastaajille ole paljoakaan kertynyt. Esim. joidenkin kaupunkien osalta (vrt. taulukko 1) vastaajien joukossa ei ollut edustajia avovankiloista, joista valtaosa valvotussa koevapaudessa olevista tulee.

Kuvio 13: Kuinka usein valvotun koevapauden suunnittelussa asunnon järjestäminen ja siihen tarvittava tuki on haasteena? Kaupunkikohtaiset vastaukset.

Kuvio 14. Voidaanko valvottua koevapautta tällä hetkellä toteuttaa siinä määrin kuin on ollut tarkoitus? Vastaukset vastaajatahoittain.

Kun kysyttiin voidaanko valvottua koevapautta toteuttaa siinä määrin kuin on ollut tarkoitus, oli koko vastaajajoukossa tyypillisin vastaus "kyllä voidaan" (43 %). Loput vastaukset jakautuivat tasan luokkiin "ei voida" (28 %) ja "en osaa sanoa" (29 %). Vastausjakaumat vaihtelivat merkittävästi vastaajatahon mukaan. Avovankilassa työskentelevillä tyypillisin vastaus oli myöntävä ja suljetussa vankilassa työskentelevillä kieltävä (ks. kuvio 14).

Ei voida-vastauksiin (yhteensä 18) oli useimmissa tapauksissa liitetty myös perustelu sille, miksi ei voida. Puolet koevapauden toteutusta rajoittaviksi mainituista tekijöistä liittyy asumiseen tai asumisen tukeen. Tavallisista vuokra-asunnoista, tukiasunnoista ja palveluista on puutetta. Myös silloin kun vanki onnistuu itse löytämään asunnon tai hänellä on sellainen ennestään, voi olla hankalaa saada kunnalta tukea takuiden ja vuokrien maksuun. Silloin kun asuntoa ei ole, eikä sitä kaupungin asuntotilanteesta johtuen ole helposti saatavissa, voi käydä niin, ettei koevapauden valmistelun ja asuntojärjestelyjen aikatauluja saada sovitettua yhteen.

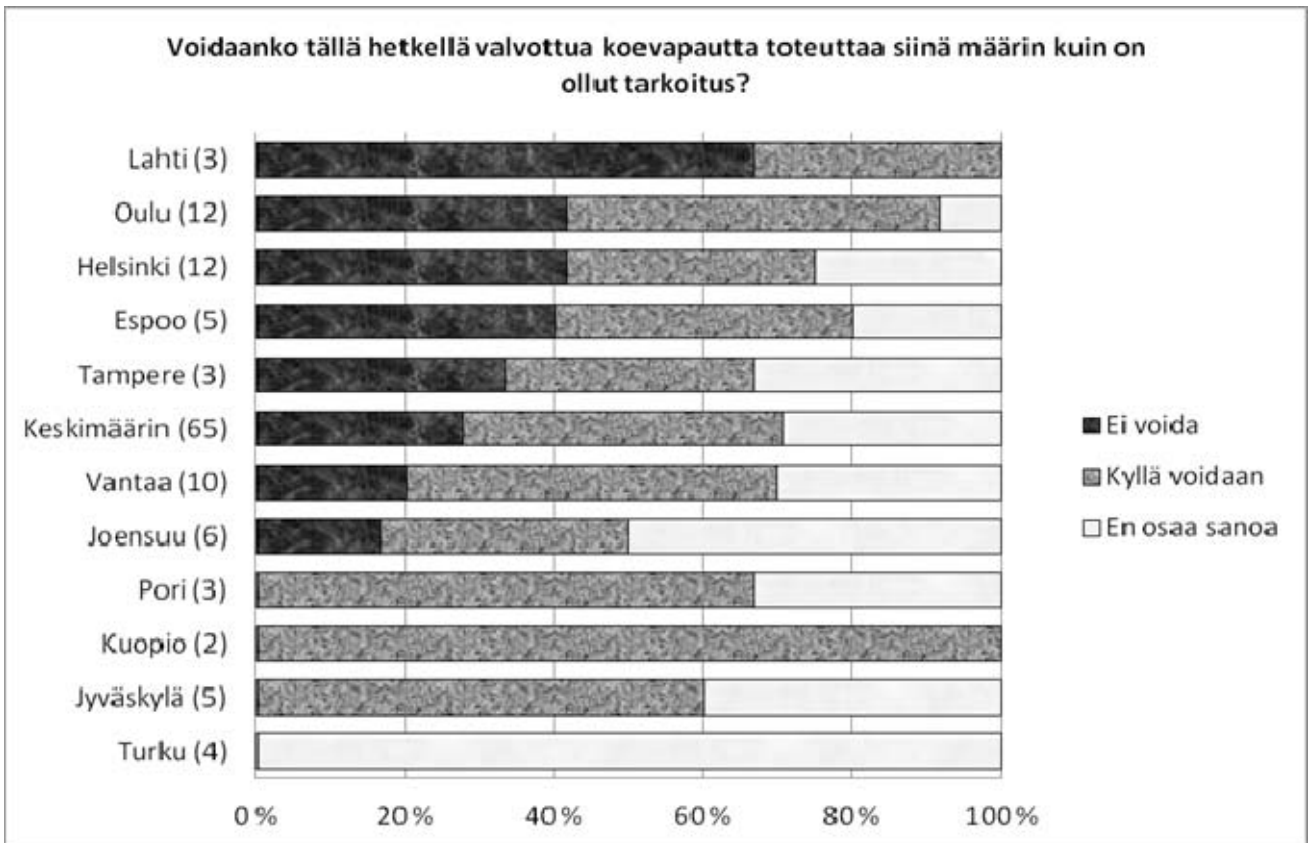
Toinen puoli tekijöistä, joiden katsottiin rajoittavan koevapauksien toteutumista, liittyy vangin koevapauden soveltuvuuden arviointiin, sopivien vankien vähäiseen määrään tai

vangin keskeneräisiin oikeusasioihin. Vastaukset koevapauksia haittaavista tekijöistä on koottu seuraavaan taulukkoon (taulukko 2.).

Taulukko 2. Avovastauksissa esitetyt syyt sille, miksi valvottua koevapautta ei voida toteuttaa siinä määrin kuin on ollut tarkoitus.

Vastaja	Asuminen ja asumisen tuki	Vangin soveltuvuus koevapauteen/ soveltuvuuden arviointi
Yks-toimisto		- Arviointikeskusten liian tiukka linja
Avovankila tai vapauttamis-yksikkö	- Asuntoja ei saatavilla tarpeeksi. Vaikka vanki löytäisi asunnon itse, ei sosiaalitoimi lähde välttämättä tukemaan asunnon takuissa ja vuokrissa. Eikä myöskään helposti tueta vankilassa olevan vangin jo olemassa olevan asunnon vuokratuloissa.	- Vankimäärä ollut oletettua vähäisempi ja paljon lyhyen tuomion vankeja joille ei ehdi/pysty koevapautta järjestellä. - Keskeneräiset oikeusasiat haittaavat.
Suljettu vankila	- Kritiikki asuntojen paikat eivät riitä. Valvotussa koevapaudessa olevien määrää pitää lisätä ja henkilöt tarvitsevat tukea asumisen onnistumiseen. - Valvotun koevapauden valmistelu ja asunnon saanti eivät käy samassa tahdissa. - Valvotussa koevapaudessa olevien määrää pitää lisätä. Asuntokanta liian pieni ja tarvitaan koevapautta tukevaa asuamista. - Valvotussa koevapaudessa olevien vankien määrää pitää nostaa. Se tuo painetta tukiasuntojen ja normaali asuntojen määrän lisäämiseen. Koevapauden valmistelun ja asunnon saannin aikataulut eivät käy samaa jalkaa, jos on pula asunnoista. - Tukimuodot huonot	- Sopivia vankeja ei ole riittävästi, tai kriteerit liian tiukat. - Vankeja ei päästetä valvottuun koevapauteen. - Vankiaines

Kuvio 15. Voidaanko valvottua koevapautta tällä hetkellä toteuttaa siinä määrin kuin on ollut tarkoitus? Kaupunkikohtaiset vastaukset.

Kaupunkikohtaiset vastaukset (kuvio 15) osoittavat melko suurta hajontaa ja niiden tulkin-
nassa onkin syytä ottaa huomioon samat varaukset kuten vastaajatahojen erilaisuus ja
koevapaudesta saatujen kokemusten vähäisyys, joista oli jo edellä puhe (kuvio 13).

Pääsääntöisesti kokemukset valvotusta koevapaudesta ovat olleet myönteisiä. Vastaajat
painottivat onnistumisen edellytyksiä olevan vangin oman motivaation ja aktiivisuuden li-
säksi seuraavia: turvattu toimeentulo, toimivat palvelut, rikoksetonta elämää tukevat ver-
kostot, valvonta sekä hyvä ja riittävän ajoissa aloitettu koevapauden suunnittelu. Päihtei-
den käytön hallinta, toimintavelvoite ja sopiva asunto, ovat välttämättömiä. Toimintavelvoit-
teen mielekäs sisältö ja toiminnan jatkuvuus nähtiin hyvin tärkeänä.

*"Mieluisa toiminta vangille ja sen jatkuminen koevapauden päätyttyä. Toiminta ei saisi ikinä loppua
sinä päivänä kun koevapaus loppuu vaan sen tulisi jatkua vapautumisen jälkeen useita kuukausia."*

Eräs vastaaja kuvasi hyvän koevapausprosessin näin:

- *Takana pitkä tuomio ja sen jälkeen maksimipituinen koevapaus*
- *Siviilissä oloa on jo harjoiteltu*
- *Tukitoimet ovat valmiina ja jatkuvat myös koevapauden jälkeen*
- *Tuleva valvoja on aloittanut yhteistyön vangin kanssa jo koevapausaikana*

Vastaajat antoivat useita esimerkkejä toteutuneista koevapauksista. Niiden joukossa on mm. tukiasuntoon vapautunut naisvanki,

"joka muutti omaan asuntoon valvonnan alkuaikoina, työllistyi kuntouttavaan työtoimintaan ja oli päihteittä koevapauden ajan. Hän ei lopettanut kokonaan päihteiden käyttöä, mutta toistaiseksi se on pysynyt hallinnassa. Ei uusia rikoksia, valvonta on päättynyt."

Useaan otteeseen vankilassa ollut nuori sai mahdollisuuden koevapauteen.

"Riskejä toki oli, mutta vankila uskalsi antaa nuoren kokeilla siipiään. Hänellä oli asunto ja perhe. Toimintavelvoite toteutui ensin ammattikurssin ja myöhemmin työn kautta. Nuori mies koki koevapauden kautta oppineensa parisuhteen ongelmien ratkomista ilman viinaa ja väkivaltaa. Koevapauden sääntöjä ja päihteiden käyttöä valvotaan tarkasti päihdetestein ja puhelimella ilmoittautumisin."

Esimerkkien kautta tuotiin esiin myös tapaus, jossa väkivaltarikoksiin syyllistynyt mies oli vankeusaikana työstänyt impulsiivisuuttaan vertaistuen avulla ja suuttumuksenhallintakurssilla. Koevapauden alkaessa hän muutti asumaan tukiasuntoon, aloitti A-klinikalla käynnit, osallistuu Kris:n toimintaan ja opiskelee ammattiin, jossa on hyvät työllistymisnäkymät. Alku ei kaikissa tapauksissa ole ollut helppoa. Yksi vastaaja kertoi asiakkaastaan, jonka kohdalla vasta kolmas päihdehoitolaitos onnistui ja nyt asiakas on sitoutunut pitkäaikaiseen hoitoon. Jossain tapauksessa oli tarvittu paikkakunnan vaihto ja rikollisesta kaveripiiristä irtaantuminen. Uudella paikkakunnalla järjestyivät koevapauden edellyttämä toiminta ja asumispalvelu samalta järjestötoimijalta.

Kun kysyttiin myös kenelle valvottu koevapaus sopii, oli yleinen näkemys, että periaatteessa kaikille. Yksi vastaaja totesi, että kenellekään ei ole haittaa koevapaudesta ja on vangin tulevaisuuden kannalta parempi, että hänet päästetään takaisin siviiliin kontrolloidusti. Toivottiin myös koevapauden kohdentamista tuesta ja valvonnasta hyötyville moniongelmaisille ja korkean uusintariskin vapautujille.

"Varottava sitä, että koevapaudesta tulee vain hyväosaisten ja hyvätaitoisten seuraamus."

Mäkipään (2010) tutkimuksen mukaan vankiloilla oli erilaisia käytäntöjä vankien valvotun koevapauden toteuttamisessa ja oli myös erilaisia näkemyksiä siitä millaiset vangit voivat päästä koevapauteen. Sama tuli esiin myös tämän selvityksen yhteydessä. Mäkipää havaitsi, että muihin vankeihin verrattuna koevapauden kautta vapautuneet olivat muita use-

ammin ensikertalaisia ja pidempää tuomiota istuvia. Hän arvioi, että ryhmänä koevapaudessa olevat olivat muita vankeusvankeja hieman parempiosaisia.⁴

8.2 Valvontarangaistus

Laki valvontarangaistuksesta tekee mahdolliseksi korkeintaan kuuden kuukauden ehdottoman vankeusrangaistusten suorittamisen sähköisesti valvottuna omassa asunnossa tai muussa sopivaksi katsotussa paikassa. Aiemmat vankeusrangaistukset, valvontarangaistukset tai rikoksen laatu voivat olla esteenä tuomitsemiselle. Valvontarangaistuksen on oltava perusteltua myös syytetyn sosiaalisten valmiuksien ylläpitämiseksi ja edistämiseksi. Valvontarangaistuksessa tuomitun liikkuminen asunnon ulkopuolella on rajoitettu vain aikataulun määräämiin ajankohtiin. Päihteiden käyttö on kielletty koko rangaistuksen ajan.

Valvontarangaistukseen voidaan tuomita kun yhdyskuntapalveluun tuomitsemiselle on este. Ankaruudeltaan valvontarangaistuksen on tarkoitus asettua yhdyskuntapalvelun ja ehdottoman vankeuden väliin. Ensimmäiset valvontarangaistukset tulivat täytäntöönpanoon vuoden 2012 alussa. Rangaistuksen suorittajia oli vuoden aikana keskimäärin 18 päivässä ja suoritettu aika oli keskimäärin 44 päivää. Valvontarangaistuksessa yli puolet oli tuomittu liikennejuopumuksesta. Loppujen tuomiot jakautuivat tasaisesti omaisuus-, väkivalta- ja muiden rikoksien kesken. Valvontarangaistuksen suorittajia oli 1.5.2013 koko maassa yhteensä 45, joista naisia oli 2. Rikosseuraamuslaitoksessa on arvioitu, että valvontarangaistuksen tulevina vuosina (2014-2017) aloittaa 600-700 henkilöä vuosittain. Rangaistuksen kestoksi on arvioitu keskimäärin 103 päivää, joten valvontarangaistusta suorittaisi päivittäin 100-110 henkilöä.⁵

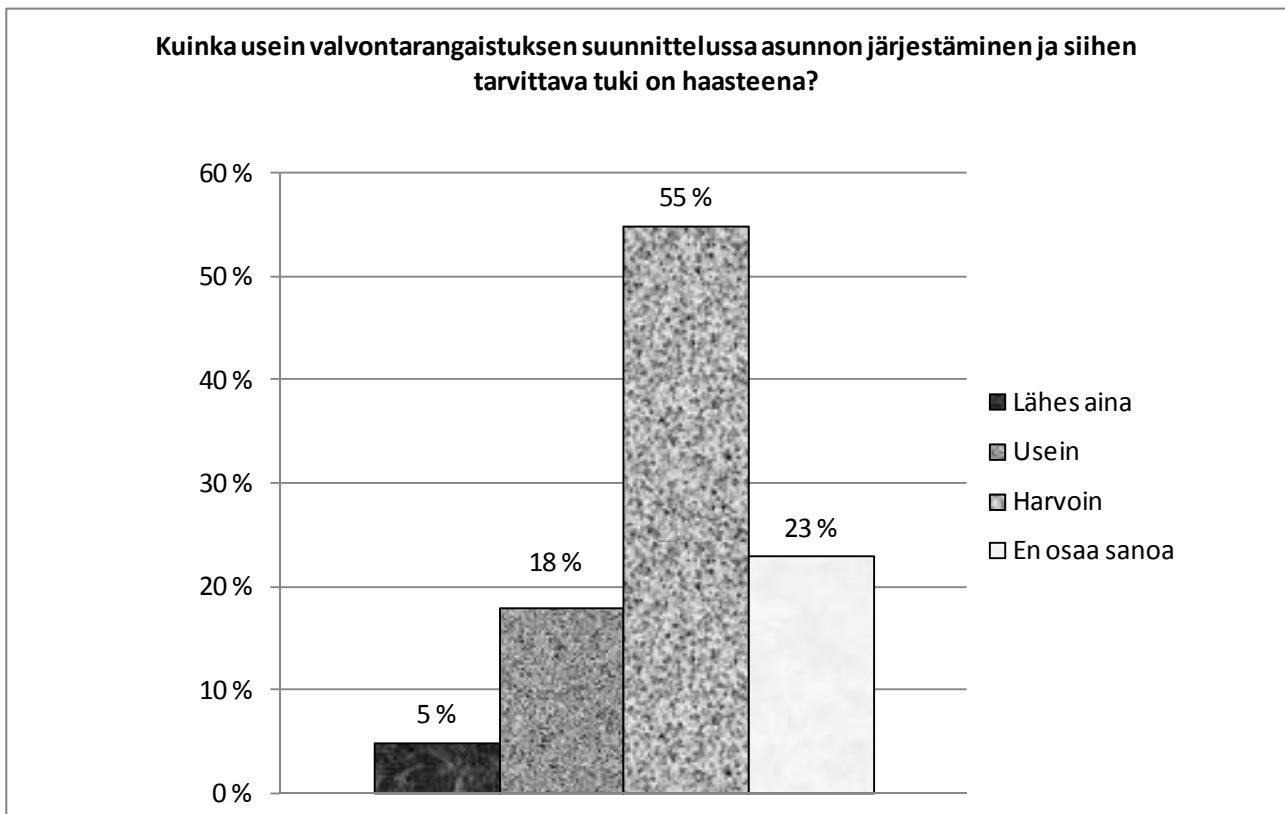
Kaikista (45) valvontarangaistuksen suorittajista (1.5.2013) 12 henkilöä (27 %) asui jossakin yhdessätoista PAAVO –kaupungissa. Helsingissä asui kolme, neljässä kaupungissa ei yhtään ja muissa 1-2. Verrattuna muihin yhdyskuntaseuraamusasiakkaisiin (3 426 koko maassa), joista 45 % asui PAAVO –kaupungeissa, valvontarangaistusta suorittavien osuus on selvästi pienempi.

---

⁴ Mäkipää, Leena: Valvotun koevapauden toimeenpano ja sovellettavuus. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 249/ 2010.

⁵ HE 14/2013 Hallituksen esitys Eduskunnalle valvontarangaistusta ja sähköistä valvontaa avolaitoksissa koskevaksi lainsäädännöksi; Rikosseuraamuslaitoksen tilastoja 2012; Rikosseuraamuslaitoksen toiminta- ja taloussuunnitelma 2014 – 2017; Rikosseuraamusasiakkaat 1.5.2013. Rikosseuraamuslaitoksen monisteita 3/2013.

Kuvio 16: Kuinka usein valvontarangaistuksen suunnittelussa asunnon järjestämisen ja siihen tarvittava tuki on haasteena? Yhdyskuntaseuraamustoimistoissa työskentelevien vastaukset (yhteensä 22 vastausta).

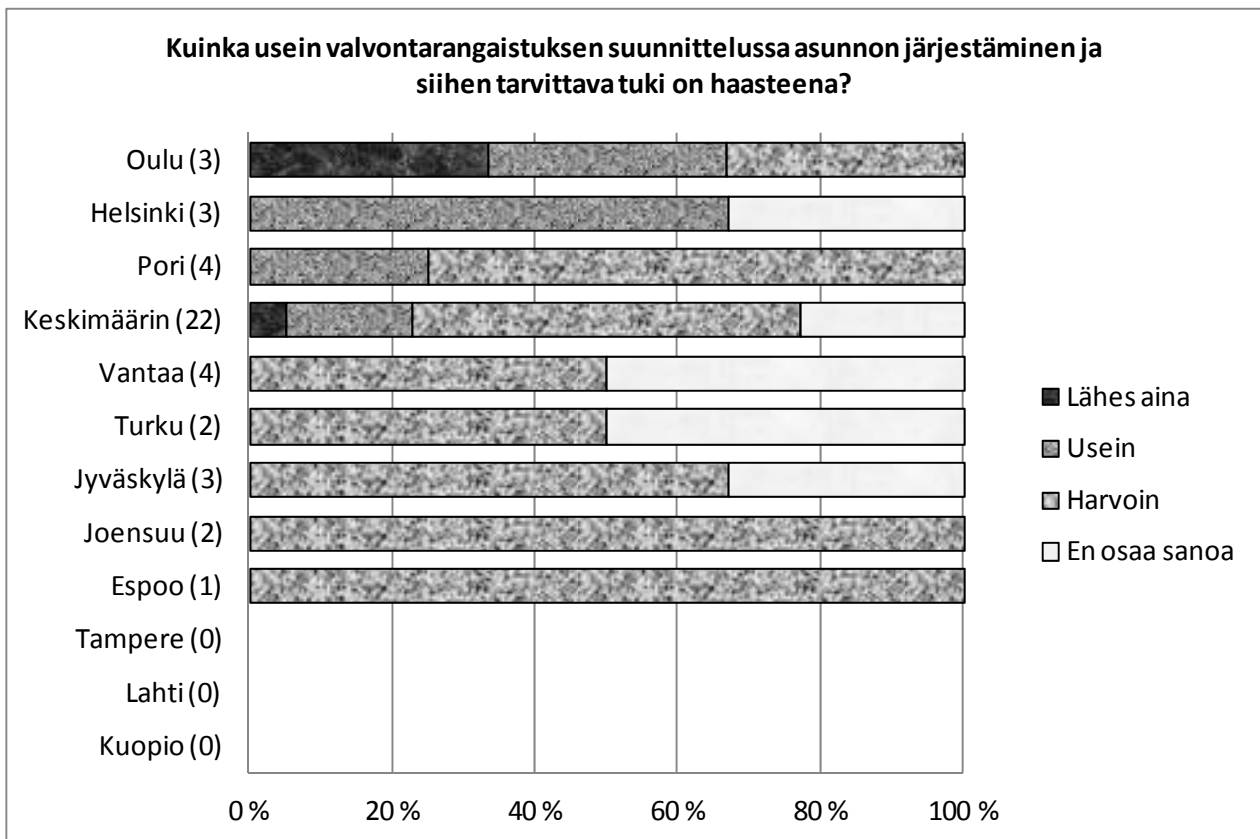
Rautiaisen ja Asikaisen (2013) tutkimuksessa, jonka aineistona oli yhden yhdyskuntaseuraamustoimiston laatimat valvontarangaistuslausunnot, havaittiin että useimmiten asiakkailla oli vakituinen asunto, vaikka elämäntilanne muuten saattoi olla hyvinkin ongelmallinen⁶. Tässä selvityksessä vastaajia pyydettiin arvioimaan, kuinka usein asunnon ja asumisen tuen järjestäminen on haasteena valvontarangaistuksen yhteydessä (kuvio 16). Joka neljännessä vastauksessa (23 %) nähtiin asunnon ja asumisen tuen muodostuvan haasteeksi lähes aina tai usein. Kuitenkin enemmistön mukaan näin tapahtuu harvoin.

Kaupunkikohtaisista vastauksista (kuvio 17) näkyy, että muutamissa kaupungeissa (Oulu, Helsinki, Pori) vastaajilla on kokemusta asumisen pulmista valvontarangaistukseen liittyen. Kolmesta kaupungista (Tampere, Lahti, Kuopio) puuttui yhdyskuntaseuraamustoimiston vastaus.

⁶ Markku Rautiainen & Anna Asikainen: Yksittäinen tekijä ei ratkaise soveltuvuutta valvontarangaistukseen. Haaste 2/2013.

Kuvio 17: Kuinka usein valvontarangaistuksen suunnittelussa asunnon järjestämisen ja siihen tarvittava tuki on haasteena? Yhdyskuntaseuraamustoimistoissa työskentelevien kaupunkikohtaiset vastaukset (yhteensä 22 vastausta).

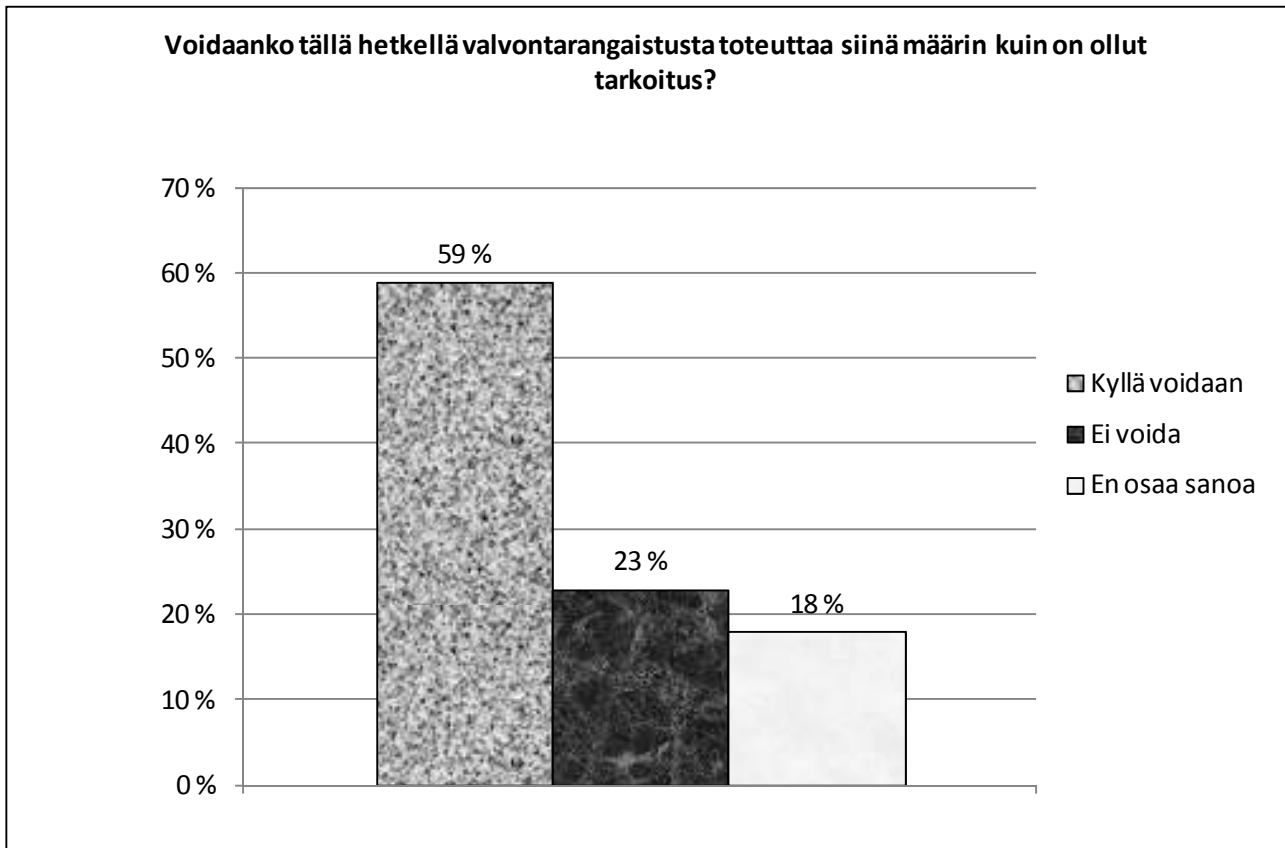
Yhdyskuntaseuraamustoimistojen vastaajista suurin osa on sillä kannalla, että valvontarangaistusta voidaan toteuttaa tarkoitettussa määrin (kuvio 18). Noin neljäsosa katsoi, ettei voida ja syyksi esitettiin asunnottomuus tai rangaistuksen vaativuus verrattuna kohderyhmän ongelmallisuuteen.

"Asia tyssää usein asunnottomuuteen ja asunto-ongelmiin."

"Tälle ryhmälle asunnon puuttuminen on este valvonnanrangaistuksen toteutumiselle."

"Valvontarangaistuksen kohderyhmä on väärä. Mikäli asiakas ei suoriudu yhdyskuntapalvelusta, niin ei kyllä valvontarangaistuksestakaan, koska se on huomattavasti vaativampi rangaistus."

Kuvio 18: Voidaanko tällä hetkellä valvontarangaistusta toteuttaa siinä määrin kuin on ollut tarkoitus? Yhdyskuntaseuraamustoimistoissa työskentelevien vastaukset (yhteensä 22 vastausta).

9. Siirrettävissä olevat mallit

Kuviossa 12 on vielä kertaalleen koottu tässä selvityksessä käytyjen kaupunkikohtaisten toimintamallien onnistuneet ratkaisut. Kuviossa kiteytyy myös kyselyn sanoma sujuvasta vapauttamisprosessista. Yhteisenä piirteenä ja punaisena lankana hyvillä toimintamalleilla voidaan sanoa olevan tavalla tai toisella järjestetyn asiakkaan ohjaamisen vankilasta vapauteen. Tukimuodot ja toimijoiden yhteistyö siinä nivelvaiheessa, kun siirrytään joko asteittain tai kerralla vankilasta siviiliin, on ratkaisevasti auttamassa sopivan asunnon löytymistä.

Kuvio 12: Hyväksi koettu toimintamalli vankilasta siviiliin

Kuviossa keskiössä on asiakkaan oma motivaatio, joka monen vastaajan mielestä on kulmakivi rikoksettomaan elämään siirtymisen ja yhteiskuntaan integroitumisen onnistumisessa. Motivaation heräämisen ja ylläpitämisen vahvistavia tekijöitä on kuvattu kuvion ylä- ja alaosassa. Ensinnäkin yhteiskuntaan sopeuttamista tukee vaiheittainen vapauttaminen. Tätä tukevia toimia ovat mm. valvottu koevapaus ja vapauttamisyksikkötoiminta.

Yhtenä keskeisenä onnistuneen ohjaamisen kriteerinä pidettiin moniammatillista yhteistyötä, jossa ylitetään sektorirajat ja jossa vapautumisen polkua mietitään ennakoita. Tässä korostettiin asiakkaan ja toimijatahojen henkilökohtaista kanssakäymistä, mikä useinkaan nykypäivänä ei toteudu kiireen vuoksi. Kanssakäyminen tulisi parhaassa tapauksessa tehdä siten, että asiakasta ei hyppyytetä viranomaisen luota toiselle, vaan tiimissä pohditaan asioita ja osataan ohjata asiakas tarvittaessa oikeaan paikkaan. Myös sellaista mallia pidettiin hyvänä etenkin kunnan toiminnassa, että rikosseuraamusasiakkaiden asuntoasiat on keskitetty tietyn työntekijän tai tietyn tiimin hoidettaviksi. Tässä tosin vaarana on se,

että resurssien niukentuessa asiakkaita ei voikaan ohjata muille työntekijöille tai hoidettavat asiat henkilöityvät turhan paljon vain yhden työntekijän vastuulle.

Elämän osa-alueiden kokonaisuuden (asunnon, mielekkään tekemisen ja rikoksettomaan elämään suuntautuvan sosiaalisen verkoston) tasapaino edistää vastaajien mukaan yhteiskuntaan sopeutumista. Näitä osa-alueita voidaan tukea juuri vapautumisen suunnitelmallisuudella, moniammatillisella työllä sekä kuntoutuksella. Kaikilla näillä osa-alueilla voidaan osaltaan edistää asiakkaan oman motivaation heräämistä ja tukemista rikoksettomaan elämään palaamiseksi. Kaikki em. tukitoimet ja osa-alueet ovat vastavuoroisia asiakkaan oman motivaation kanssa, sillä asiakkaan motivoituminen osaltaan edistää vaiheittaisen vapautumisen toteuttamista, asunnon saamista, suunnitelmien laatimista sekä muiden tarvittavien toimien toteuttamista.

Suositukset hankkeen loppukaudelle

Edellä luvussa 7 puhuttiin siitä, miten jokaisessa kaupungissa resurssien lisääminen nähtiin olevan tarpeena. Lähinnä resurssien lisäämistä toivottiin asuntotarjonnan lisäyksenä. Kyselyssä haluttiin kuitenkin kohdistaa pohdinta myös muuhun kuin selkeään asuntoresurssin lisäämisen vaatimukseen. Erityisesti tätä tiedusteltiin kysymyksellä, mitä vastaajien mukaan voitaisiin tehdä taloudellisia resursseja lisäämättä, jotta rikosseuraamusasiakkaiden asuntotilannetta voitaisiin parantaa. Teemoittain tarkasteltuna seuraavat aihekokonaisuudet nousivat suurimpina ajankohtaisina haasteina ja pulmia sekä niinä asioina, joihin erityisesti toivottiin saatavan parannusta:

Tarve monimuotoiseen tukeen ja asumismuotoihin

Tukiasunnot, jotka yleisimmin ovat soluasumista täydelliseen päihteettömyyteen sitoutuville, saivat paljon kiitosta siitä, että ne sopivat erinomaisesti suurimmalle osalle vankilasta vapautuville päihdetaustaisille asiakkaille. Toisaalta kuitenkin kaikille ne eivät sovi, ja kynnys saattaa muodostua korkeaksikin. Tuotiin esiin, että tarjontaa tulisi olla erityyppisistä asunnoista. Pääsy omaan asuntoon ei saisi olla portaittaisen mallin ikään kuin palkinto vasta sen jälkeen, kun asiakas on osoittanut asumiskykynsä soluasunnossa.

Monimuotoinen asumistarjonta palvelisi myös sitä kyselyssä kritiikkiä saanutta seikkaa, että helposti kaikki päihneiden käyttäjät sijoitetaan samaan asuntolaan. Tämä ei osan mielestä takaa viihtyisyyttä, ja on osaltaan lisäämässä päihneiden käytön normalisointia ja siihen liittyviä häiriötekijöitä.

Asuntojen monimuotoisuuden tarve koskee erityisesti nuoria

Erityisesti nuorten kohdalla otettiin paljon esiin asumismuodon ja asuinympäristön merkitystä. Osan vastaajien mukaan nuorilta tulisi odottaa enemmän ja asettaa rajoja etenkin päihneiden käytössä. Osan vastaajien mukaan sijoittamalla nuoret päihneiden käyttäjät samoihin asuntoloihin keskenään, vain lisätään syrjäytymistä, koska tällöin tavallaan normalisoidaan päihneiden käyttö.

Moniammatillisia yhteistyömalleja kaivataan

Erityyppiset yhteistyömallit ja asiakkaiden ohjaamisen työryhmät olivat ehkä keskeisin yksittäinen asia, mitä vastaajien mukaan tulisi kehittää asumiskysymyksen parantamiseksi. Työryhmiä on paljon nykyiselläänkin, ja ne toimivat eri nimillä eri kaupungeissa, mutta silti sellaisia, ja erityisesti resursseja niiden toimintaan, kaivataan edelleen lisää. Monen vastaajan mukaan erityisesti kunnan, järjestöjen ja rikosseuraamusalan työntekijöiden kesken tulee olla tiivis yhteistyö silloin, kun vapautuvalle vangille pyritään löytämään asunto ja tukemaan häntä yhteiskuntaan palaamiseksi vankilasta. Monessa kohtaa korostettiin erityisesti kunnan sosiaalityön ja vankilan kanssa tehtävää yhteistyötä.

Lyhyiden tuomioiden yhteydessä haaste tukemiseen

Vastaajien mukaan monet ongelmat ovat erityisiä ns. pyöröovivankien kohdalla, joille ei aina ehditä tarjota tukea ja tehdä suunnitelmia vankilassa. Toisaalta heille ei ehditä tarjota tukea vapaudessakaan, koska usein he ”katoavat” pois palvelujen piiristä tai siirtyvät takaisin lyhyelle vankilajaksolle. Kyselyssä monet korostivat vaiheittaisuutta tuen tarjoamisessa ja kuntoutuksessa, mutta erityisen haastava ryhmä tästäkin näkökulmasta on lyhytaikaiset vangit, kun ei ehditä tehdä pidemmän tähtäimen suunnitelmia vankilassaoloaikana.

Kuntoutusjatkumoiden katkeaminen haasteena

Hoitoketjujen katkeaminen nähtiin erittäin harmillisena erityisesti päihdekuntoutuksessa. Monessa tilanteessa nähtiin, että esimerkiksi valvotun koevapauden suorittamiselle voi olla esteenä päihdeongelmat ja erityisesti kunnan haluttomuus maksusitoumuksen antamiseen päihdekuntoutukseen. Tilanteen todettiin olevan hyvin kirjava eri kunnissa. Kuntoutuksen, etenkin päihdekuntoutuksen, merkitys positiivisen muutosmotivaation aikaansaamiseksi on todettu olevan erittäin merkittävä vankeinhoidossa⁷.

Oma koti –hankkeen toimenpide-suositukset

PAAVO II ohjelman kaupungeissa enemmän tai vähemmän toimivia erityisesti rikosseuraamusasiakkaille suunnattuja yhteistyömalleja on työntekijöiden sanoman perusteella käytössä suurimmassa osassa (Helsinki, Vantaa, Lahti, Tampere, Joensuu, Kuopio, Pori ja Jyväskylä). Turku, Espoo ja Oulu erottuivat tämän selvityksen perusteella siten, että niissä kaivataan rakenteita, malleja ja toimintatapoja, joilla kohderyhmän asiakkaita pystytään tukemaan asuntokysymyksissä siviiliin siirtymisen vaiheessa.

Vuonna 2005 sosiaali- ja terveysministeriö ja oikeusministeriö asettivat vankien jälkihuolto-ryhmän, joka valmisti suositukset kuntien ja rikosseuraamusjärjestelmän yhteistoiminnalle rikosseuraamusasiakkaiden tukemiseksi. Työryhmä laati kymmenen kohdan toimenpidesuosituksen, joissa korostui mm. kuntoutuksen jatkuvuus ja asumisasioiden kuntoon saattaminen⁸. Kuntien ja rikosseuraamusalan yhteistoiminnan tavoitteet ovat tällä hetkellä yhtä ajankohtaisia kuin liki 10 vuotta sitten eli mitään varsinaista uutta ei ole siinä, että

⁷ Esim. Vuokko Karsikas: Kuntoutus vankeinhoidossa ja vankien kuntoutuminen. Kuntoutus 2/2006.

⁸ Rikoksista rangaistusten tuen tarve. Suositukset yhteistoiminnalle. Sosiaali- ja terveysministeriö. Oikeusministeriö. Suomen kuntaliitto. Selvityksiä 2006:6.

suositellaan yhteistoiminnan muotojen kehittämistä kuntoutus- ja asumiskysymysten ympärille. Kuitenkin joitakin konkreettisia toimia voidaan edelleen kehittää ja levittää PAAVO kaupunkien keskuudessa.

Taulukkoon 3 on koottu tässä selvityksessä esiin tulleet kaupunkikohtaiset vahvuudet, joita voidaan suositella levitettäväksi muihinkin kaupunkeihin. Yhteistyötapoja tai luotuja verkostoja ei aina voida suoraan sellaisenaan siirtää toiselle alueelle, mutta ensisijaisena suosituksena on käydä toimintatavoista keskustelua ja aidosti pyrkiä ottamaan joitakin toimia käsittelyn alle, esimerkiksi käynnistämällä seudullisia kehittämishankkeita.

Taulukko 3: Hyväksi koetut toimintamallit

Kaupunki	Mitä täältä voidaan oppia	Mistä voisi saada esimerkkiä
Helsinki	- Asunnottomana asuntoa hakeville oma yksikkö (ASTU) - Sosiaalityöntekijän toimi vankilassa (tosin huolena toimen jatkuvuus)	- Keskitettyä palvelumallia toivottiin edelleen kehitettävän, mm. Vantaalta oppia
Vantaa	- Keskitetty asioiden hoito rikosseuraamusasiakkaiden asuntoasioille, oma työntekijä heitä varten	- Toivottiin yhteistyömalleja lisää, tässä mallina voisi olla Lahti ja Helsinki
Kuopio	- Vankilan asuntotyöryhmä - Entisille vangeille tarkoitetut asunnot	
Jyväskylä	- Yhteistyörakenne jälkihuoltopalveluissa - Sosiaalisen isännöinnin malli (tosin uhkana sen hiipuminen)	- Toivottiin mallia Kuopion asuntotyöryhmästä
Tampere	- Verkostomainen työ - Kattavat tukipalvelut - Kunnan sosiaalityön mukanaolo verkostoissa	
Lahti	- Vapauttamisverkosto	
Joensuu	- Asiakasohjausryhmä - Tukemisen vaihteellisuus	
Pori	- Asumisen yhteistyöverkosto	
Espoo		- Kaivataan monimuotoista asuntotarjontaa - Yhteistyömalleista tarve
Turku		- Kaivataan tukipalveluja vankilasta vapautuville - Erityinen tarve yhteistyömallien luomiseen
Oulu		- Tarve elvyttää aikaisemmin kehitetty yhteistyörakenne - Toivottiin mallia Kuopion asuntotyöryhmästä

